

Міністерство освіти і науки України
Вінницький національний технічний університет

В. О. Корнієнко, А. М. Бобрук

**ПОЛІТИЧНА МІМІКРІЯ:
ВИТОКИ, СМИСЛИ ТА ЗАСОБИ
ПРОТИДІ В УКРАЇНСЬКОМУ
СУСПІЛЬСТВІ**

Монографія

Вінниця
ВНТУ
2018

Замовити цю книгу <https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog/book/453>

Видавництво Вінницького національного технічного університету

<https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog>

УДК 316.475
К67

Рекомендовано до друку Вченою радою Вінницького національного технічного університету Міністерства освіти і науки України (протокол № 16 від 22.06.2017 р.)

Рецензенти:

С. Г. Денисюк, доктор політичних наук, професор

О. А. Фісун, доктор політичних наук, професор

Корнієнко, В. О.

К67 Політична мімікрія: витоки, смисли та засоби протидії в українському суспільстві : монографія / В. О. Корнієнко, А. М. Бобрук. – Вінниця : ВНТУ, 2018. – 184 с.

ISBN 978-966-641-744-5

В монографії проведено комплексне теоретико-прикладне дослідження феномену політичної мімікрії в контексті політичної культури українських громадян. Поглиблено теорію політичної мімікрії як адаптивного способу життєдіяльності громадян, проаналізовано системні ознаки політичної мімікрії, визначено параметри ефективної моделі демократичного політичного дискурсу як засобу протидії політичній мімікрії. Поглиблено ідею взаємозв'язку рівня розвитку політичної культури та свідомості українського суспільства із наявністю політичної мімікрії.

УДК 316.475

ISBN 978-966-641-744-5

© В. Корнієнко, А. Бобрук, 2018

Замовити цю книгу <https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog/book/453>

Видавництво Вінницького національного технічного університету

<https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog>

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1	
МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
ФЕНОМЕНУ МІМІКРІЇ	8
1.1 Сутність мімікрії як соціально-політичного феномену	8
1.2 Політична мімікрія як предмет наукового дискурсу	24
1.3 Типологія політичної мімікрії: методологічний аналіз	40
Висновки до першого розділу	54
РОЗДІЛ 2	
ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА ТА ПОЛІТИЧНА МІМІКРІЯ:	
ДІАЛЕКТИКА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ	57
2.1 Практичний потенціал політичної мімікрії в просторі	
політичної культури українського суспільства	57
2.2 Мімікрія в системі ціннісних орієнтацій українського	
політикуму	72
2.3 Сугестивність політичного іміджу як форми політичної	
мімікрії	88
Висновки до другого розділу	104
РОЗДІЛ 3	
ЧИННИКИ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНІЙ	
МІМІКРІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ	107
3.1 Соціетальний характер політичної мімікрії як деструктив-	
ного чинника політичної культури	107
3.2 Політичний дискурс як засіб протидії політичній	
мімікрії	122
3.3 Розвиток демократичної політичної культури – основа	
подолання політичної мімікрії	135
Висновки до третього розділу	147
ВИСНОВКИ	150
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	158

ВСТУП

Таке явище як мімікрія (англ. – «mimicry» – наслідування, маскування) ми звикли ототожнювати із процесами, які відбуваються у тваринному чи рослинному світі. Об'єктивність її існування у цій царині цілком виправдана постійною боротьбою у природних умовах, коли пристосуванство задля виживання стає хіба що не єдиною альтернативою загибелі живої істоти. У такий спосіб вона намагається захистити своє існування, маскуючись під сильніших чи зливаючись з навколишнім середовищем.

Але мімікрійність притаманна й людській природі як наслідок існування в такому соціальному середовищі, коли людина вимушено, але зазвичай свідомо, приховує власні погляди, відкритість й чесність задля реалізації у кінцевому підсумку власних істинних намірів та досягнення життєвих цілей. Та мімікрія у взаємовідносинах між людьми поступово перероджує суспільство, породжуючи ситуацію тотальної недовіри та постійної підозрливості, що психологічно травмує людей. Негативні наслідки соціальної мімікрії особливо очевидні у політичній сфері.

Сьогодні в Україні політичним, або ідеологічним пристосуванством (якщо не вживати більш жорсткого терміну – «зрада») здивувати неможливо. Депутати, як рукавички, змінюють фракції, партії змінюють кольори, політики сповідають гасла, діаметрально протилежні тим, що вони висували вчора. Пристосуванство стало епідемією, більше того – це стало стилем, певною моделлю поведінки, яка не обговорюється і тим паче – не засуджується. Це явище має такий масштаб, що фактично спричиняє суттєву зміну політичної ваги і перспектив окремих політичних партій.

Сучасний політик задля утримання влади повинен, з одного боку, постійно доводити власну компетентність, боротись із конкурентами, з іншого – подобатись електорату, отримувати підтримку однодумців та ін. Тому для політичних діячів стає природним пошук різних шляхів щодо утримання свого місця в політикумі: перехід з одної партії в іншу, пошук і технологічне формування нового політичного іміджу тощо.

Отже, за сучасних умов суспільного розвитку ми спостерігаємо деяку суперечність: з одного боку, політична свідомість громадян України та демократизація суспільства повинна сприяти відкритості стосунків між людьми в процесі їх взаємодії, з іншого – спричиняє поширення мімікрійних політичних технологій, що призводить до гараздування окремих особистостей та соціальних груп.

Тому теоретичне обґрунтування практичної природи політичної мімікрії як суспільного феномену представляється нагальним сьогодні в умовах тих трансформаційних процесів, які відбуваються в українському суспільстві упродовж останніх років, обумовлюється суспільною потребою з'ясування не лише глибинної її сутності, детермінант, форм проявів, а й наслідків маскувальної (імітаційної) поведінки громадян і політиків, що здійснюється ними в процесі їх пристосування до змін, трансформацій та кризового стану. Крім того в політичній науці поки що не представлено цілісної наукової концепції адаптивної поведінки політиків, не існує чіткого пояснення сутності та механізмів маскувальних практик в контексті уявлень про чесність, моральність та рівень політичної свідомості українських громадян.

Проблеми, пов'язані із механізмами утримання влади політиками шляхом пристосування, розглядаються в працях багатьох науковців як політологів, так і філософів, соціологів, біологів та ін. Це такі вчені, як О. Гарань, Л. Герасіна, О. Єрмановська, О. Карп'як, А. Лобанова, Д. Ольшанський, М. Панов, О. Фоменков, В. Шульга, Ю. Яковенко та ін. Для розуміння функціонування політичної мімікрії в умовах суспільної трансформації важливою є теорія індивідуалізованого суспільства З. Баумана, а також наукові ідеї щодо специфіки трансформації та модернізації суспільства В. Андрущенко, В. Горбатенка, В. Бабкіна, М. Головатого, Є. Головахи, Б. Канцелярука, І. Кресіної, М. Михальченка, М. Пірен тощо.

З'ясовуючи зв'язок і взаємозалежність політичної культури і мімікрійної поведінки громадян автор звертався до досліджень українських вчених-політологів які займаються як загальнотеоретичними проблемами політичної культури, так і аналізом стану політичної культури українського суспільства та перспективами її розвитку, слід відзначити праці О. Бабкіної, В. Бебика, В. Буцевицького, І. Варзаря, С. Денисюк, Ж. Деркач, М. Дмитренка, В. Добіжи, А. Карнаух, В. Корнієнка, М. Остапенко, В. Ребкала та інших. В цілому сучасні українські дослідники стверджують, що уявлення про політичну культуру як про сукупність орієнтацій, цінностей, вірувань, установок залишаються серед політологів переважаючими [1, с. 62].

Проте проведений аналіз теоретичних робіт, вимоги практики приводять нас до необхідності здійснення комплексного дослідження феномена політичної мімікрії в просторі політичної культури українсько-

го суспільства, з чого випливає завдання теоретичного і експериментального опрацювання в рамках політичної науки цього терміну.

Отже, мета та завдання дослідження полягає у вивченні феномену політичної мімікрії, виявлення особливостей її формування в сучасному українському політичному процесі, та можливих шляхів усунення.

Методологічну основу дослідження становить комплекс філософських, загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, що забезпечують єдність гносеологічного, соціально-філософського і політологічного аналізу феномену політичної мімікрії та виявлення її зв'язку з політичною культурою та свідомістю українського суспільства. Важливою умовою обраної дослідницької стратегії стало дотримання принципів об'єктивності, науковості, діалектики, всебічності, плюралізму, соціального детермінізму, послідовності, конкретності, системності, цілісності, історизму, комплексності.

Авторська методологія дослідження ґрунтується на сукупності різноманітних підходів і методів, що взаємодіють, взаємодоповнюються і визначають один одного, що дозволило забезпечити обґрунтованість і достовірність наукових результатів.

Специфічність політичної мімікрії як адаптивного способу життєдіяльності зумовила необхідність використання міждисциплінарного підходу до тлумачення її генези та сутності. Зокрема, у дослідженні використані: діалектичний метод, як основа органічного пізнання науки і практики, для розгляду політичної мімікрії. Використання діалектичного методу дозволило уявити предмет дослідження в усіх його соціальних, культурних і технологічних зв'язках і причинно-наслідковій зумовленості. Для з'ясування мімікрії як фенотипового явища використовувалися теорії походження та сутності біологічної мімікрії, що знайшли своє висвітлення у наукових працях Ч. Дарвіна, Г. Карпентера, Є. Форда, Ф. Мюллера.

За допомогою загальнологічних методів наукового пошуку – аналізу, синтезу, абстрагування, узагальнення, індукції, дедукції – були визначені спільні риси окремих концептуальних моделей політичної мімікрії і виявлено основні причини її існування на рівні політичної культури українського суспільства.

Логіка застосування системно-функціонального методу пов'язана з аналізом взаємозв'язків між рівнем політичної культури суспільства та наявністю політичного мімікрювання. Системний і синергетичний методи дали можливість розглядати феномен політичної мімікрії як ціліс-

не явище. Застосування методу компаративного аналізу обумовлене потребою порівняння різних напрямів та підходів до об'єкта і предмета дослідження. Для розуміння психологічної природи мімікріювання використовувалися теорії психологічної та соціальної регуляції поведінки людини (Д. Узнадзе, Д. Ольшанський, А. Петровський).

Застосування історичного методу допомогло проаналізувати різноманіття проявів політичної мімікрії в різні історичні часи у поєднанні з критичним логічним аналізом цього феномену. Дослідження генези політичної мімікрії та її історичних типів ґрунтувалося на світоглядних принципах діалектичної єдності механізмів філогенези, онтогенези, соціогенези. Для з'ясування сутності соціальної мімікрії як ситуативно-модифікованої атрибутивної властивості людського розуму використовувалися філософські ідеї раціоналізму та емпіризму (М. Монтень, Ф. Бекон, Д. Локк); німецького класицизму (І. Кант, Г. Гегель); історичного матеріалізму (К. Маркс, Ф. Енгельс); нейробіологічного конструктивізму (Г. Рот), а також теорія функціонування інтелекту М. Амосова.

Біхевіористський метод дозволив розглянути мімікрійну поведінку учасників політичного процесу, зокрема, проаналізувати показники і чинники електоральної поведінки індивідів і соціальних груп. Соціологічний метод дав підстави для з'ясування впливу ідеології і культури на існування політичної мімікрії. Для емпіричної експлікації феномену політичної мімікрії в дослідженні застосовувався також аналіз публіцистично-літературних джерел, зокрема творів зарубіжних та вітчизняних авторів і регіональних мас-медіа.

Матеріали дослідження можуть бути використані при підготовці спеціальних курсів з політології, у викладанні політичного управління, маркетингу, консультування, соціології політики, політичної психології.

Результати дослідження можуть виявитися корисними для лідерів і апаратних працівників політичних організацій, що практикують політиків, фахівців політичного консультування, дослідників і аналітиків. Сформульовані в роботі висновки і пропозиції можуть привернути увагу політичних менеджерів, зацікавлених в створенні ефективних, таких, що викликають довіру, структур соціального управління. Визначені підходи для фіксації політичної мімікрії можуть бути корисними також для діяльності представників державних органів і політичних партій, громадян України у періоди загальнодержавних політичних подій, зокрема виборів, референдумів тощо.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФЕНОМЕНУ МІМІКРІЇ

1.1 Сутність мімікрії як соціально-політичного феномену

Розкриваючи поняття «політична мімікрія», як політико-культурного феномену, автори ставлять за мету дослідити його в контексті, насамперед, тих процесів, що набувають подекуди руйнівного характеру для української державності, а саме: безупинних суперечок, інтриг, постійних конфліктів між керманичами різних гілок влади, пошуків і оприлюднень компромату, звинуваченням політиків один одного в безпринципності, брехні, зраді тощо.

Слід погодитися із українським дослідником Я. Паськом в тому, що схильність постійно вагатися під впливом щонайменшого зовнішнього владного примусу відтворюють постійну психологічну і соціальну мімікрію, хамелеонство, непослідовність і мінливість поглядів українського суспільства, яке все більше перетворюється на сприятливий об'єкт для маніпуляції [2].

Процеси соціально-політичної трансформації принесли з собою нові факти, переформатували людські стосунки, запропонувавши то спрощені, то ускладнені мімікрійні форми дійсності. У цьому контексті доцільно об'єктивно та неупереджено вивчати і викривати явища, успадковані від радянської епохи та набуті впродовж останніх десятиліть. Одним із таких феноменів, який є малодослідженим і аргументовано не поясненим з наукової точки зору, – мімікрія. Специфіка цього явища достатньо детально вивчена у контексті живої природи – флори та фауни, але в ключі людської суспільно-політичної діяльності залишається малодослідженою.

Почнемо з того, що сам термін «мімікрія» (mimicry), – «захисне пристосування деяких видів тварин і рослин, що визначається їх схожістю з іншими тваринами і рослинами, а також з предметами навколишнього середовища», – спочатку з'явився в зоології [3]. Мімікрійна діяльність живої природи характеризується чіткими параметричними характеристиками, і будь-яка форма надлишковості не має місця, оскільки є безглуздою. Дійсно, хамелеон не буде зеленішим за листок, білий ведмідь – білішим за сніг, деякі риби коралових рифів більш схожими на корали чи колір дна, ніж самі корали чи підводний рельєф

і т. п. Зовсім іншу картину нам пропонує людське суспільство. Межа розумного та доцільного, яка є характерною для живої природи, у соціальному середовищі безслідно втрачається і розвивається до абсурдних, збочених та викривлених форм.

При більш детальному розгляді феномену мімікрії у суспільній системі виявляється, що вона охопила всі сфери людського життя, в тому числі сферу політичного. Мімікрія стала реальністю, настільки переплетеною з ірреальним, віртуальними та умовними монадами людського буття, що втрачається реальне відчуття здорового глузду, адекватної реакції на навколишній світ. Вона вийшла далеко за межі рефлекторно-інстинктивної діяльності, проникла своїми метастазами в усі найменші сегменти світу людини і стала невід'ємним елементом культури.

Людина, – зазначає Я. Пасько, – «тут має безліч соціальних масок і здатна перетворюватись у різні образи. Вона легко контактує з навколишнім світом і також легко порушує обіцянки, змінює плани, продукує різноманітні форми аморальності та безвідповідальності. Така людина не відчуває себе справжнім репрезентантом громадянського суспільства, оскільки є далекою від гуманістичних європейських моральних та інституційних ідеалів. Для неї громадянські ідеали і завдання є далекими і зайвими, а розбіжність між словами і справами – нормою існування» [2].

Більше того, онтологія людського буття, прогрес, еволюція людини та культури значною мірою спровоковані мімікрією та завдячують їй. Розвиваючи мімікрію як базове явище, людина винайшла нові форми, які за природою своєю є тотожними і повними синонімами до цього поняття. Вони трансформувались у такі форми як: фальш, брехня, пастиш, пародія, фарисейство, лукавство, обман, розіграш, конформізм, запозичення тощо. Саме тому перед сучасними науковцями, політиками, постає проблема вивчення, опису балансу між реальністю та мімікрією, між реальністю та ілюзією, проведення демаркаційної лінії та повернення всього того, що є мімікрійним у системі людського буття, позбавивши його хворобливої тоталізації та всеосяжності.

Попри словникові визначення цього поняття, найбільш повним видається формулювання Д. Ольшанського, який визначає його у такий спосіб: «Політична мімікрія – наслідування; складний комплекс захисних заходів і пристосувань соціально-політичного характеру, що

дозволяють вижити і зберегтися тим соціальним групам, силам і прошаркам, для яких у суспільстві виникли нестерпні умови життя і діяльності; вимушений засіб самозахисту в кризових ситуаціях» [95, с. 456–457].

Використовуючи процес комунікації для реалізації своїх цілей, люди деколи бувають схильні так чи інакше спотворювати інформацію, ховати свою внутрішню сутність, застосовувати різні маски і відволікаючі поведінкові маневри. Чим більше таких масок у людини, тим більш гнучка і непередбачувана її поведінка, тим сильніше вона здатна маніпулювати поведінкою інших людей.

Цілком логічно стверджувати, що поява політичної мімікрії тісно пов'язана із розвитком політичних інститутів, держави, її форм та політичних режимів. Мімікрія в політиці може існувати на рівнях окремого індивіда, малої групи й соціально-політичної організації. У першому випадку можна говорити про мімікрію конкретного політичного діяча.

У другому випадку зазвичай мається на увазі мімікрія невеликої групи людей, що прийшли до влади заради реалізації власних, як правило, корисливих інтересів (наприклад, військова хунта, яка здійснила насильницький антиконституційний переворот), але видають себе за поборників інтересів усього народу. У третьому випадку йдеться про політичну організацію, партію або суспільно-політичний рух, що використовують прийоми політичної мімікрії для завоювання масової підтримки серед населення для здійснення своїх цілей [4].

Отже, мімікрія у політиці є явищем набагато ширшим, ієрархізованим, глибинним та невід'ємним від культури соціальної поведінки. Людина впродовж своєї історії розвинула та вдосконалила мімікрію як одну із важливих складових свого буття, в результаті чого отримала можливість виконати певну соціальну програму чи перенести її у площину імітацій, інсценізацій, творення ілюзій, віртуальної дійсності. Людина у своїй мімікрійній діяльності зазнала неабиякої майстерності та, мабуть, є рекордсменом у світі живої природи. Тому будь-яка мімікрія, відтворення, уподібнення у світі живої природи не може конкурувати зі здатністю людини, її феноменальною магістральністю створювати ілюзію свого «я», яке, як свідчить історія, є більш досконалим та репрезентативним, ніж реально існуючий суб'єкт.

Ще у «дополітичну» епоху достатньо відомими є факти мімікрійної поведінки первісних людей, які під час полювання на диких тварин маскувалися під них, одягаючи шкіру вбитого звіра, або ж під природні об'єкти: каміння, рослини тощо, розмальовували своє тіло тими кольорами, що робили їх непомітними для хижаків. Як зазначає А. Лобанова, «оманливим зовнішнім виглядом наші пращури намагалися перш за все задовольнити свої основні інстинкти: травлення і самозбереження. У тих прадавніх жорстоких природних умовах мімікрійна поведінка здійснювалася людьми або як захисна реакція на загрозу, що існувала для їхнього життя, або як певний ритуал» [52, с. 50].

Поширеним ритуалом, наприклад, у австралійців були танці у маскарі, спрямовані на те, щоб «справити враження і випрохати прощення у Духа в личині, що у свою чергу вплине на репрезентований ним вид» [5, с. 48–49]. Шамани у своїх танцях також імітували поведінку тварин, явищ природи, фетиші, яким вклонялися різні народи.

У Південно-Східній Азії поширеною була ідея про чаклунів, які перетворювалися на людей-тигрів і нищпорили в пошуках здобичі. На Малайському півострові джакуни також вірили в те, що людина перетворюється на тигра для того, щоб помститися ворогам; перетворення відбувається на очах людей і саме в ту мить, коли має відбутися стрибок. Існують також легенди про те, що дикі племена могли видавати себе за мавп, поводячись по-мавпячи, щоб захиститися від білих людей, які полювали на них [6, с.185]. З цього приводу слід також пригадати міф про народження принца Гуатами (Будда), який під час 550 народжень (!) з'являвся в образах жаби, риби, ворони, мавпи і багатьох інших тварин. Його послідовники свято вірили в реальність цих перетворень і навіть зберегли в храмах реліквії у вигляді пір'я, кісток тих тварин, у тілах яких перебував Будда [52, с. 52].

Доволі багато прикладів мімікрійної поведінки продемонструвала нам Стародавня Греція. Власне, саме поняття «політика» вперше з'явилась у грецьких мудреців насамперед як «мистецтво управління державою», а саме це «мистецтво» стало своєрідним лоном для розвитку політичної мімікрії. Культура Греції подає приклади мімікрійної поведінки людей спочатку в театральному мистецтві – трагедіях, містеріях, комедіях, а вже потім і в політиці. Це було маскування акторів вже не лише під тварин, а навіть під богів.

Наприклад, у відомому міфі про викрадення Європи Зевс, аби не налякати її, перетворився на бичка. Цей міф демонструє мімікрію Зевса задля викрадення Європи [7]. Реального політичного змісту мімікрія у Стародавній Греції набуває в легенді про троянського коня, коли хитромудрий Одиссей надумав сховати грецьких воїнів у дерев'яного коня, якого нібито залишили у подарунок троянцям. Це слід вважати яскравим прикладом мімікрійної поведінки, коли людина (люди), утілюючись в інший образ, вводить в оману ворогів задля власних чи групових інтересів. Троянці зтягли коня до міста, повіривши грекам, що, як відомо в кінцевому підсумку привело до загибелі Трої [7].

У стародавніх греків, мабуть, вперше, ми спостерігаємо приклади системного підходу до розвитку т. з. «комунікативної мімікрії». Як зазначає В. Кашкін, цим терміном позначаються ситуації, коли «відправник має намір приховати свої цілі повністю або частково» [8]. На думку Л. Тюлюпової, комунікативна мімікрія являє собою симулятивну підміну спілкування або псевдокомунікації. Її мета – підміна справжніх цілей і намірів комунікантів, підміна імені, смислів і функцій. У комунікативній мімікрії велику роль відіграє функція переконання, яка здійснюється лише тоді, коли в процесі комунікації адресант поділяє міфологеми відправника [9]. У старогрецьких «софістів» це знайшло найбільш повне відображення.

За словами Ф. Беккера, перші софісти (Протагор, Гіппій, Продік) надали велику послугу формальному розвитку літературної грецької мови, але, вже їх найближчі учні і послідовники представляють картину глибокого морального і наукового падіння, що пояснюється словами «софізм» (помилковий висновок) і «софістика» (дотепний, оманливий доказ); слова ці зберегли своє значення і до теперішнього часу. Софісти за гроші вчили всіляких хитрощів в розмові і суперечках, вчили говорити так, «щоб погане звертати на хороше». Таким чином, «вони найзгубніше вплинули на моральні поняття народу. Коли, нарешті, софісти наважилися знущатися над релігією, то проти них виступили люди з піднесеними думками, і найбільше – філософ Сократ» [10].

Один з найвідоміших прикладів комунікативної мімікрії в діяльності софістів отримав назву «парадокс Еватла». Еватл навчався праву у Протагора. За укладеним між ними договором, він повинен був заплатити Протагору за навчання лише в тому випадку, якщо виграє

свій перший судовий процес. І навпаки, якщо він програє цей процес, то не повинен буде платити нічого. Але закінчивши навчання, Еватл не став брати участь в судових процесах. Втомившись чекати, Протагор подав до суду на свого учня. Однак, суперечка так і залишилася нерозв'язаною. Рішення суду було засноване на двох вимогах: максимальному врахуванні інтересів обох сторін і максимальній справедливості. Саме тому перше рішення суду тут виноситься на користь Еватла. Якщо ж не брати до уваги максимальну справедливість, то своє перше рішення суд може винести і на користь Протагора, що дозволяє потім Еватлові оскаржити це рішення... [11, с. 204].

Такий парадокс очевидним чином пов'язаний із так званим «парадоксом брехуна», а отже, з певною формою мімікрії. Ще один приклад – «парадокс Платона і Сократа»: Платон: «Те, що скаже Сократ, буде помилковим». Сократ: «Те, що сказав Платон, істинне». Якщо в твердженні Сократа замінити «істинне» на «хибне», то вийде ще один різновид нерозв'язного спору: Платон: «Те, що скаже Сократ, буде помилковим». Сократ: «Те, що сказав Платон, є хибним» [11, с. 204].

Цікаво, що елементи політичної мімікрії в стародавній Греції відзначились і на архітектурі. Наприклад, яку політичну ідею може виражати Аполлон Бельведерський? Ідея цілком логічна. Греція на той час намагалася розширити свої володіння і їй потрібні були війни. Успіх війни залежав від спритності та витривалості воїнів, ось грецькі художники і вихваляли фізичну досконалість людини. Коли панівний клас перестає бути провідним ідейно, перші ознаки його неспроможності проявляються саме в мистецтві: представники цього класу вдаються до перекручень, а художники передають це у вигляді кубізму і футуризму [12].

Коли занепада цивілізація Стародавньої Греції, її традиції в певній мірі стали надбанням Стародавнього Риму. Але римській культурі передувала культура етрусків. У V ст. до н. е. Рим витіснив етрусків з історичної арени. Тож дуже багато в чому римське виявилось запозиченим у етрусків – релігія, культура, економіка. Римляни перейняли деякі найбільш яскраві етруські традиції, включаючи інсигнії – символи царської влади, які згодом стали символами римських магістратів. За твердженням Лівія, приймаючи царський сан від дванадцяти лікторів, Ромул наслідував етруські традиції, а курульне крісло і toga praetexta, також прийшли з Етрурії. Та для етрусків раптом усе скін-

чилося – зникла могутність, а разом із нею й самі етруски. Чому вони зникли?

За словами А. Єрмановської, справа в тому, що «почалася повальна політична мімікрія»: етруски стали перетворюватися на римлян. Вони ... втратили доблесну стійкість, що так високо цінувалася раніше, а через свою пристрасть до бенкетів і нищих задоволень вони позбулися слави, яку їхні предки завоювали на полі бою» [13].

Політичне підґрунтя мімікрії розкрив за 95 років до н. е. відомий римлянин Муцій Сцевола, який вважав, що існують три релігії: «одна, викладена у поетів, нісенітна (абсурдна) та для народу шкідлива, тому що приписує богам неварті їх діяння; другу релігію сповідують філософи, вона не без істини, проте її треба приховувати від народу. Залишається третя релігія, встановлена урядом, і її треба підтримувати, хоча б вона і містила у собі фальш (брехню)» [14, с. 27].

Мімікріювання та імітація були основним методом навчання у стародавніх римських школах (схоліях), гуманітарних навчальних курсах епохи Відродження, практичних вправ («*exercitatio*») та риторичної теорії. Учні повторювали та відтворювали поведінку, фразеологічні звороти та інтенції за наставниками, наслідували стиль письма тощо. В цілому суть цих вправ полягала не в копіюванні певного типу й форми в оригіналі, а в наданні нового змісту, копіюванні оригіналу, але в новій формі. Їх метою було відточити риторичні вміння учнів задля нових, кращих способів вираження, моделей поведінки та спілкування [15].

В стародавньому Римі поширюється такий вид мімікрії, яку А. Лобанова кваліфікує як «міфічно-театралізовану» [52, с. 57]. Метою її носіїв (здебільш патриціїв) була театралізація суспільного життя, щоб у такий спосіб відволікати плебс від прагнення боротися за свої політичні права. Вона знаменувала собою зародження театрального мистецтва не лише на сцені, але і в житті, що ставало суцільним театральним дійством, у якому головні ролі виконували маски жерців, фараонів, імператорів, філософів, граючи міфічні або реальні життєві сюжети.

Слід, насамперед, згадати імператора Нерона, який усе життя імітував образ жорстокого і безжалісного володаря, що наводив жах на увесь народ. Після смерті Нерона через двадцять років у Римі з'явився чоловік, який, маючи з ним зовнішню схожість, видавав себе за нього.

Він настільки увійшов у роль, що навіть сам почав вірити в те, що нібито він і є реальним Нероном. Дві зовні абсолютно однакові людини, від одного виходить чарівність, від іншого теж виходить, але вона не діє на жінок, які знали першого, зате діє на зовсім інших людей, наприклад, на всяких пройдисвітів. Але народ в будь-якому разі приймає хоч Нерона, хоч Лженерона [16].

В епоху Середньовіччя поруч з названими формами соціальної мімікрії починає інтенсивно формуватися новий історичний тип – містифікаторська мімікрія [52, с. 58]. Містифікаторська мімікрія базувалася на різних релігійних ідеологіях, що знаходили своє пропагування у проповідях тощо. Це більш удосконалений тип мімікрії, який здійснювався шляхом інтелектуально витонченого впливу певної частини церковних служителів, «батьків церкви» на масову свідомість людей.

Політична практика середньовіччя в цілому свідчить, що політична мімікрія в епоху феодалізму була перетворена в інструмент реалізації чисто утилітарних інтересів правителів, що постійно ворогували один з одним.

Правила політичного життя в середні віки визначалися законами взаємної нетерпимості, особливо релігійної, агресивним неучтвом і схоластикою. Висока публічна мораль дворянства, «кодекси честі» парадоксально сполучалися із аморалізмом і віроломством феодальних сеньйорів і «батьків церкви», серед яких особливе місце належить Аврелію Августину (Блаженному). Він уперше виклав суцільну політичну доктрину християнства. У його творі «Про два гради» ми спостерігаємо приклад далекоглядної політичної мімікрії в тій ситуації, коли релігійна влада ще не була домінуючою, а світська влада мала значний силовий потенціал в суспільстві.

Концепція Августина склалася в період із 412 по 426 р. Своєрідні умови історичного розвитку і рівень суспільної свідомості того історичного періоду вимагали від Августина більш гнучкого підходу в вирішенні проблеми зміцнення релігійної влади. Тому його концепція була яскравим прикладом політичної мімікрії: «град божий» повинен співіснувати одночасно із земним, «нічого з останнього не відкидаючи і не руйнуючи» [17, с. 134]. Справжня ж мета була – до відповідного часу не вступати в конфлікт із світською владою, поступово прибирати до рук її підлеглих і домогтися до прийдешнього кінця світла злиття двох градусів в один, що забезпечить вічне блаженство і прижиттєве

з'єднання з Богом. «... Цей небесний град, поки знаходиться в земних мандрах, закликає громадян із усіх народів і набирає мандрівне суспільство у всіх мовах» [17, с. 135].

Фома Аквінський (1225–1274 р.), який фактично завершив формування релігійної доктрини, також доволі вдало використав принцип політичної мімікрії, намагаючись «пристосувати» одне до одного сфери духовної і світської влади. Він зазначає: «Тому що духовна влада і світська обидві провадяться від влади божої, то світська влада настільки знаходиться під духовною, наскільки вона їй Богом підпорядкована, як-от у справах, що стосуються порятунку душі; внаслідок цього в таких справах варто скоріше коритися церковній владі, а не світській. У тому ж, що стосується громадянських благ, варто більш коритися світській владі, ніж церковній, у відповідності до повчання «віддайте кесарю кесарево» [18, с. 201]. Отже, Фома Аквінський визнає крім церкви також божественну природу державної влади, що означає стирання межі між «градом божим» і «градом земним».

Подальші події, що відбувалися в соціально-економічному житті Західної Європи в V–XI сторіччях, призвели до занепаду значної кількості ранньофеодальних держав, а церква стала найвагомішою політичною силою. У своїй боротьбі проти королів церква формально спиралася на так звані «лжеісидорові декрети», що з'явилися між 809–849 роками і були видані нібито апостолом Петром римським первосвященникам. У той час ще не було національної ідеї, і папа, і імператори Священної Римської імперії розглядали себе кожний як світового владика. При цьому перші обґрунтовували своє право на спадкоємності влади апостолів, а другі вважали себе спадкоємцями давньоримських імператорів.

Тут можна спостерігати справжню політичну мімікрію – повне змішання церкви з державою. Самі імператори були переконані в тому, що царське помазання підносить їх над юрбою мирян і перетворює їх у деякого роду святителів. Наприклад, Оттон Великий постився перед тим, як надівати свою імператорську корону. Генріх III вдягався в знаки свого імператорського сану не інакше як після покаяння або після бичування рукою духівника. Нарешті, Генріх V прямо говорив про себе: «Я цар, я первосвященик». Деякі письменники, наприклад, єпископ Бенцон Альбський, прямо вважали імператора представником св. Петра і главою церкви [19, с. 5].

Отже в політичному житті середніх віків можна спостерігати доволі цікаві приклади політичної мімікрії, завдяки якій усі суспільні відносини були немовби перевернені. Траплялися випадки, коли святителі нерідко вдягалися у шоломи і лати та йшли на чолі своїх військ у бій. Зустрічалися і папи-воєначальники, наприклад, Лев IX, що, програвши бій, потрапив у полон до норманів, після чого переможці цілували йому ноги. З іншого боку, бувало, що королі і герцоги вдягалися у єпископські митри. Відповідно до класичного вислову папи Інокентія III, що може вважатися мовби гаслом середніх віків, «Христос у Новому Заповіті улаштував владу так, щоб царство було святительським, а священство було царським»[19, с. 6].

При королівських та царських дворах у XIV–XVIII ст., – як зазначає А. Лобанова, – особливого поширення набула містифікаторська мімікрія-газдування (досягнення успіху) [20, с. 40]. Вона знайшла своє відображення в літературних та історичних доробках, таких як роман М. Дрюона «Прокляті королі», в якому він описав витончену містифікаторську мімікрію правлячих осіб та їх ворогів у Франції XVI ст. Лицедійство, постійне обдурювання, придворні інтриги, містифікації були постійними атрибутами соціальних стосунків королівських родин і церкви в боротьбі за трон.

Нікколо Макіавеллі (1469–1527 рр.) був першим, кому вдалося зняти покрови моралізму з непривабливої політичної практики феодалних володарів. Сьогодні в Н. Макіавеллі бачать високий інтелектуальний авторитет соціолога менеджменту, творця одного з найефективніших стилів лідерства, теоретика соціальних конфліктів.

Фактично, якщо говорити про вузьке розуміння політичної мімікрії, то воно знайшло відбиток у концепції Макіавеллі про ідеального державця. Макіавеллі у своєму творі показав як використовували владу Цезар Борджиа, Козимо Медичи, П'єро Соредні. Тут видно його спробу знайти не тільки новий тип державного діяча, визначити роль особистості в політичній історії, але і виявити межі влади, сформулювати закономірності політичного режиму і закласти основи політичного мистецтва в нових умовах. Фактично Н. Макіавеллі описав основні прийоми мімікрійної поведінки ідеального державця. Державець не повинен бути щедрим до такої межі, щоб ця щедрість завдавала йому збиток. Але він не повинен боятися також осуду за ті пороки, без котрих неможливо зберегти за собою владу. Коли на терези покладене

вище соціальне благо – порядок і стабільність, він не повинен боятися бути жорстоким. Гірше, якщо державець дозволяє розвиватися здирствам, насильствам. Для остраху краще страчувати стільки, скільки треба, тому що страти стосуються окремих осіб, а безладдя – бідування для усіх.

Завбачливий державець не повинен виконувати усі свої обіцянки. Він повинен робити це лише в тому випадку, якщо невиконання завдає йому шкоди. Домагаючись влади, він може розкидати свої обіцянки ліворуч і праворуч, намагаючись знайти любов і відданість підлеглих. Але залишатися добрим занадто довго – дуже важкий тягар. Бути добрим – усе рівно що дати ще одне зобов'язання, що, у свою чергу, означає залежність від підлеглих. Резюме Макіавеллі в тому, що для утримання влади необхідно бути порочним. Керуючи людьми, їх треба або пестити, або гнітити, роблячи це дуже обачно. Люди мстяться, як правило, тільки за легкі образи. Нагородами і підвищенням по службі дорожать, коли вони рідкісні, коли роздаються помалу.

Ще одна цікава думка Макіавеллі: «з ворогом можна боротися двома способами: по-перше, законами, по-друге, силою. Перший спосіб притаманний людині, другий – звіру, але оскільки першого часто недостатньо, то доводиться вдаватися і до другого. Звідси випливає, що государ повинен засвоїти те, що укладено в природі і людини, і звіра» [21].

Європейська, російська та українська історія подає нам достатньо прикладів з діяльності представників бюрократії, які, аби утриматися при владі вдаються до засобів політичної мімікрії. За словами відомого українського науковця М. Михальченка від часів падіння Київської Держави під ударами монголо-татар у 1240 році навіть ідея необхідності інституту державності як першочергової умови самоздійснення українства «починала невпинно бліднути, мімікрувати, дегенерувати й спростачуватись» [22, с. 115].

Із плином часу «інстинкт комбінації» в правлячому класі посилюється, в той час як в керованому класі, навпаки, посилюється «інстинкт наполегливості у збереженні агрегатів». Коли ця розбіжність стає досить значною, відбувається революція, і до влади приходять такий тип еліти, для якого характерні агресивність, наполегливість, непримиренність, підозрілість до маневрування і компромісів. Коли ж правляча еліта більше піклується про сьогоднішнє і менше – про май-

бутнє, інтереси найближчого майбутнього панують над інтересами віддаленого майбутнього; інтереси матеріальні – над ідеальними; інтереси індивіда – над інтересами сім'ї, нації, – такий тип еліти В. Парето називає «лисами». В сфері економіки цим двом типам відповідають категорії «спекулянтів» (лисиць) та «рантьє» (левів), кожна з яких виконує в суспільстві корисну функцію. «Спекулянти» часто служать причиною змін і економічного й соціального прогресу, «рантьє» складають потужний фактор стабільності [23].

Російській історії відомі «псевдопетри», «псевдодмитри», «псевдодочки» Єлизавети тощо. Найвідомішим «псевдо сином» Петра III був Омелян Пугачов, який в інтересах народу підняв повстання яцьких козаків у серпні 1773 р. Але його мімікрію було викрито, а самого страчено. Досі оповите таємницею походження і справжнє ім'я Псевдодмитра, сина Івана Грозного. Історики поки що не дали однозначної відповіді на запитання: хто приховувався під машкарою Псевдодмитра: монах Гришка Отреп'єв; справжній син царя, якого було вивезено в Углич, а замість нього вбито його двійника; чи його двійник [24]. Неабияку майстерність до приховування власної суті демонструвала Катерина II.

Відомий історик В. Ключевський щодо її епохи зауважував: «...уся ця героїчна епопея була ні чим іншим, як театральною феєрією, яку поза лаштунками рухали славолюбство, марнославство і самовладність; розкішні вистави здійснювалися задля того тільки, щоб уславити її засновницю, а потім нехтувалися, залишаючись без належного нагляду та без відчуття радості за їх розвиток і успіх; уся політика Катерини II була системою вишуканих фасадів із брудними подвір'ями, наслідками якої було повне знівечення моралі вищих класів, пригноблення та розорення нижчих, загальне знесилення Росії» [25, с. 284].

Особливий тип політичної мімікрії являв собою феномен українського козацтва. Власне, тут йдеться не про мімікрійну діяльність конкретної людини, а мімікрію як об'єктивне явище, яке представляла собою Запорізька Січ. Туди йшли селяни, ховаючись від польського ярма, люди, які намагалися приховати власне минуле та своє ім'я. Але козаком міг стати росіянин, українець, білорус, татарин, поляк, єврей. Козацтво було або одне єдине – як стан, або неймовірною сумішшю – за національним складом. Були козаки запорізькі, кубанські, донські, яїцькі, були навіть рязанські і татарські (XV століття), що воювали

між собою. До середини XVII ст. національний склад Війська Запорозького Низового був такий: слов'яни (росіяни, українці, білоруси) – 34, 2 %; азіати (турки, татари) – 27, 4 %; кавказоїди (вірмени та ін.) – 17, 4 %; середземноморські народи (євреї, греки та ін.) – 21 % [26, с. 105].

Д. Яворницький зазначав: «в Січі можна було зустріти всякі народності, ледь чи не з усього світу вихідців, якось: українців, поляків, литовців, білорусів, великоросів, донців, болгар, волохів, чорногорців, татар, турків, жидів, калмиків, грузин, німців, французів, італійців, іспанців і англійців» [27, с. 143].

Надзвичайно цікавою постаттю в контексті дослідження є український гетьман Іван Мазепа. За словами М. Костомарова «під зовнішнім виглядом правдивості він був здатний поставати не тим, ким був насправді, не лише в очах людей простодушних і піддатливих на обман, а й перед найбільш проникливими» [28, с. 39–40.]. За словами А. Лобанової, – цими якостями він зумів увести в оману Петра Великого й упродовж багатьох років змушував визнавати себе за людину, дуже віддану російському престолу і російській державі [20, с. 45].

Спочатку він «пішов на службу до польського короля» [29, с. 119], де процвітав у придворних інтригах і дипломатії, дослужившись до посади покоєвого шляхтича. Але після невдалого любовного роману з дружиною шляхтича Фальбовського, коли «майбутнього батька української незалежності» [30] Мазепу прив'язали голим до хвоста коня [31, с. 768], за порушення польських законів, Мазепа раптом «зрозумів, що придворне життя не для нього». Тоді І. Мазепа «розриває зі старим життям і відправляється до козаків» [29, с. 119]. Спочатку він служив ставленику турків гетьману Петру Дорошенку. Але раз по дорозі в Кримське ханство, куди він віз хану крім багатих дарів ще й п'ятнадцять «рабів-українців», Мазепа потрапив в полон до запорожців Івана Сірка і в кінцевому підсумку був переданий ними гетьману Лівобережної України Іванові Самойловичу. Завдяки йому, Мазепа зробив блискучу кар'єру, за кілька років пройшовши шлях від вчителя дітей гетьмана до генерального осавула.

Таким чином, політична мімікрія – це, насамперед, засіб самозахисту в кризових ситуаціях. Подібними засобами була змушена користуватися інтелігенція в радянському суспільстві після перемоги жовтневої революції 1917 р. Сама поява понять типу «трудова інтелігенція», «робітничо-селянська маса», «міцний трудовий колектив» тощо,

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щербакова Ю. Е. Цінності об'єднаної Європи у контексті демократизації політичної культури українського суспільства : дис. ... канд. політичних наук : 23.00.03 / Щербакова Юлія Едуардівна ; Нац. педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2011. – 262 с.
2. Пасько Я. І. Українське суспільство в антиномічному контексті свободи і несвободи [Електронний ресурс] / Я. І. Пасько. – Режим доступу : http://www.iai.donetsk.ua/_u/iai/dtp/CONF/3_2004/articles//stat47.html. – Назва з екрана.
3. Мимикрия [Электронный ресурс] // Викисловарь. – Режим доступа: <http://ru.wiktionary.org/wiki/>. – Название с экрана.
4. Фоменков А. И. Социально-политическая мимикрия и государственная власть [Электронный ресурс] / А. И. Фоменков. – Режим доступа : <http://www.smolsoc.ru/index.php/2010-09-08-19-39-22>. – Название с экрана.
5. Ліндсей Д. Коротка історія культури. Від доісторичних часів до доби відродження : в 2-х томах / Д. Ліндсей. – К. : Мистецтво, 1995. – Т. 1. – 254 с.
6. Тейлор Э. Б. Первобытная культура / Э. Б. Тейлор ; пер. с англ. – М. : Политиздат, 1989. – 573 с.
7. Кун М. А. Міфи Давньої Греції / М. А. Кун ; перекл. з рос. А. Іванченко. – К. : Котигорошко, 1993. – 267 с.
8. Кашкин В. Б. Основы теории коммуникации: краткий курс / В. Б. Кашкин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : АСТ Восток–Запад, 2007. – 256 с.
9. Тюлюпова Л. Д. Проблема эффективной коммуникации в современной университетской корпорации [Электронный ресурс] / Л. Д. Тюлюпова. – Режим доступа : http://www.russcomm.ru/rca_biblio/t/tyulupova.doc. – Название с экрана.
10. Беккер К. Ф. Мифы древнего мира / К. Ф. Беккер. – Саратов : Надежда, 1995. – 720 с.
11. Ивин А. А. Логика / А. А. Ивин. – М. : Гардарики, 2002. – 228 с.
12. Мимикрия в СССР [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.nnre.ru/istorija/mimikrija_v_ssr/index.php. – Название с экрана.
13. Ермановская А. Политическая мимикрия этрусков [Электронный ресурс] / А. Ермановская. – Режим доступа : http://historylib.org/historybooks/Anna-Ermanovskaya_50-znamenitkh-zagadok-drevnego-mira/39. – Название с экрана.

14. Кравченко С. А. Социология: парадигмы через призму социологического воображения : учебное пособие / С. А. Кравченко. – М. : Экзамен, 2002. – 511 с.
15. Intergracja czy imitacja polityki wschodniej UE – RESET totalny // Polityka Wshodnia. – Mode of access : <http://lubczasopismo.salon24.pl/politykawschodnia/post/297792>. – Title from the screen.
16. Фейхтвангер Л. Лженерон / Л. Фейхтвангер. – М. : АСТ Москва, 2009. – 384 с.
17. Корнієнко В. О. Політичний ідеал: проблеми еволюції та втілення в умовах сучасного суспільного розвитку : дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.03 / Корнієнко Валерій Олександрович ; Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. – К., 2002. – 413 с.
18. Аквинский Ф. Комментарии к «Сентенциям» Петра Ломбардского / Ф. Аквинский // Политические учения: история и современность. – М. : Мысль, 1976. – 478 с.
19. Трубецкой Е. Н. К характеристике политических идеалов эпохи Возрождения / Е. Н. Трубецкой // Киевские университетские известия. – 1893. – № 1. 263 с.
20. Лобанова А. С. Феномен соціальної мімікрії : монографія / А. С. Лобанова. – К. : Інститут соціології НАН України, 2004. – 232 с.
21. Макиавелли Н. Искусство побеждать противника : изречения и афоризмы Н. Макиавелли [Электронный ресурс] / Н. Макиавелли. – Режим доступа : http://historylib.org/historybooks/Nikolo--Makiavelli_Iskusstvo-pobezhdad-protivnika--Izrecheniya-i-aforizmy-N--Makiavelli/3. – Название с экрана.
22. Михальченко М. Україна доби межичасся. Блиск та убогство куртизанів : монографія / М. Михальченко, З. Самчук. – Дрогобич. : Відродження, 1998. – 288 с.
23. Осипова Е. В. Социологическая система Вильфредо Парето / Е. В. Осипова // История буржуазной социологии XIX – начала XX века ; под ред. И.С. Кона. – М. : Наука, 1979. – С. 309–331.
24. Три имени Лжедмитрия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://nwsd.ru/2011/05/20/tri-imeni-lzhedmitriya.html>. – Название с экрана.
25. Ключевский В. О. Императрица Екатерина II (1729–1796) / В. О. Ключевский ; сочинения в 9-ти томах. – Т. 5. – М. : Мысль, 1989. – С. 284.

26. Семененко В. История Украины с древнейших времен до наших дней : учеб. пособие / В. Семененко, Л. Радченко. – Харьков : Торсинг, 2002. – 480 с.
27. Яворницький Д. І. Історія запорозьких козаків : в 3-х томах / Д. І. Яворницький. – Т. 1. – К. : Наукова Думка, 1990. – 592 с.
28. Костомаров М. Іван Мазепа : художньо-документальна книжка / М. Костомаров. – К. : Веселка, 1992. – 132 с.
29. Мисан В. Рассказы по истории Украины / В. Мисан. – К. : Генеза, 1997. – 324 с.
30. Ревчук Р. Удастся ли Януковичу завершить дело Мазепы? [Электронный ресурс] / Р. Ревчук. – Режим доступа : <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2011/08/3/6445258/>. – Название с экрана.
31. Костомаров Н. И. История России в жизнеописаниях ее главнейших деятелей / Н. И. Костомаров. – М. : Эксмо, 2004. – 1024 с.
32. Беседа Сталина с Фейхтвангером о культе личности от 8 января 1937 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.liveinternet.ru/tags/page2.html>. – Название с экрана.
33. Макаренко В. П. Марксизм: идея и власть / В. П. Макаренко. – Ростов н/Д. : Изд-во Ростовского ун-та, 1992. – 476 с.
34. Дзюба В. Восхождение к гуманизму / В. Дзюба, А. Степанов. – К. : Лыбидь, 1997. – 448 с.
35. Серый Н. Наднациональная бюрократия [Электронный ресурс] / Н. Серый. – Режим доступа : <http://www.proza.ru/2014/06/26/598>. – Название с экрана.
36. Білоцерковець В. Метаморфози київського мера, або дещо з життя хамелеонів... / В. Білоцерковець // Українська правда. – 2005. – 25 лютого.
37. Пахарев А. Хамелеомания властных элит в условиях переходных политических систем [Электронный ресурс] / А. Пахарев. – Режим доступа: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/59676/29-Pakharev.pdf?sequence=1>. – Название с экрана.
38. Видиш М. М. Особистість в умовах суспільної трансформації / М. М. Видиш // Роль та місце психолого-педагогічної підготовки в професійному розвитку та становленні особистості сучасного фахівця в умовах євроінтеграції : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю. – Хмельницький, 2012. – С. 14–15.

39. Целякова О. М. Духовність і ціннісні орієнтації студентської молоді України в трансформаційному суспільстві / О. М. Целякова // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2009. – Вип. 38. – С. 222–233.
40. Біологічний словник / за ред. І. Г. Підопічної [та ін.]. – К. : Головна редакція української радянської енциклопедії академії наук Української РСР, 1974. – 551 с.
41. Козо-Полянский Б. М. Проблема мимикрии в ботанике / Б. М. Козо-Полянский. – Воронеж : Изд-во ВТУ, 1939. – 167 с.
42. Дарвин Ч. Происхождение видов путём естественного отбора / Ч. Дарвин. – М. : Наука, 2001. – 568 с.
43. Карпентер Г. Л. Х. Мимикрия / Г. Л. Х. Карпентер, Э. Д. Форд ; пер. с англ. Н. А. Бобринского. – М. –Л., 1935. – 111 с.
44. О мимикрии и защитном сходстве. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.booksite.ru/fulltext/1/001/008/076/597.htm> – Название с экрана.
45. Фогель Ф. Генетика человека : 3 т. / Ф. Фогель, А. Мотульски. – М. : Мир, 1989. – Т. 1. – 372 с.
46. Кайуа Р. Мимикрия и легендарная психастения / Р. Кайуа // Новое литературное обозрение. – 1995. – № 13. – С. 104–107.
47. Современный философский словарь / под ред. В. Е. Кемерова. – М. : Бишкек ; Екатеринбург : Одиссей, 1996. – 806 с.
48. Kaye K. Developmental Psychology / K. Kaye and J. Marcus. – 1981. – V. 17. – P. 258–265.
49. Берн Э. Игры, в которые играют люди: психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры: Психология человеческой судьбы / Э. Берн ; пер. с англ. под общ. ред. М. С. Мацковского. – СПб. : Лениздат, 1992. – 399 с.
50. Хейзинга Й. Homo Ludens; Статьи по истории культуры / Й. Хейзинга ; пер., сост. и вступ. ст. Д. В. Сильвестрова ; коммент. Д. Э. Харитоновича. – М. : Прогресс-Традиция, 1997. – 416 с.
51. Бодрияр Ж. Симулякри і симуляція / Ж. Бодрияр ; пер. з фр. В. Ховхун. – К. : ОСНОВИ, 2004. – 230 с.
52. Лобанова А. С. Соціальна мімікрія як адаптивний спосіб життєдіяльності : дис. ... доктора соціологічних наук : 22.00.04 / Лобанова Алла Степанівна ; Криворізький держ. педагогічний університет. – Кривий Ріг, 2004. – 338 с.
53. Сухов А. Д. Прогресс и история / А. Д. Сухов. – М. : Мысль, 1983. – 111 с.

54. Корель Л. В. Классификация адаптаций. Словарь основных понятий. – Новосибирск : Сиб. отделение, Ин-т экономики и орг. пром. пр-ва, 1996. – 82 с.
55. Панов Н. И. Социальная мимикрия коррупции: политико-правовой дискурс / Н. И. Панов, Л. Н. Герасина // Право и политика. – 2000. – № 8. – С. 20–27.
56. Политология : энциклопедический словарь / общ. ред. и сост. Ю. И. Аверьянов. – М. : МКУ, 1993. – 431 с.
57. Лобанова А. С. Політична мімікрія в сучасному українському суспільстві: чи є ремедіум проти її деструктивних наслідків? (або про те, як протистояти маскувальним політичним іграм) [Електронний ресурс] / А. С. Лобанова. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Staptp/2010_45/files/ST45_03.pdf. – Назва з екрана.
58. Ромм М. В. Адаптация личности в социуме: теоретико-методологический аспект / М. В. Ромм. – М. : Наука, 2002. – 275 с.
59. Мартюшов В. Ф. Социальная релевантность адаптации / В. Ф. Мартюшов. – Тверь : ТГТУ, 2005. – 104 с.
60. Адаптация : Большой толковый социологический словарь (Collins) ; в 2-х томах. – М. : Вече, 1999. – 834 с.
61. Гидденс Э. Социология / Э. Гидденс. – М. : Эдиториал УРСС, 1999. – 704 с.
62. Смелзер Н. Социология / Н. Смелзер. – М. : Феникс, 1994. – 688 с.
63. Фролов С. С. Социология организаций / С. С. Фролов. – М. : Гардарики, 2001. – 384 с.
64. Адаптація соціальна // Філософський словник соціальних термінів. – Х. : Корвін, 2002. – 923 с.
65. Степаниця С. Л. Соціальна адаптація як невід’ємна складова соціалізації особистості [Електронний ресурс] / С. Л. Степаниця. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portalSoc_Gum/Gileya/2011_49/Gileya49/F11_doc.pdf. – Назва з екрана.
66. Нагорный Р. Политическая мимикрия Алексея Яковенко / Р. Нагорный // Южная газета. – 2010. – 22 октября.
67. Шибалов Е. Политическая мимикрия Скубенко [Электронный ресурс] / Е. Шибалов // Ура-Информ. – 2005. – 10 апреля. – Режим доступа : <http://ura.dn.ua/04.10.2005/169.html>. – Название с экрана.
68. Адаптація соціально-політична : Політична енциклопедія / редкол. : Ю. Левенець, Ю. Шаповал [та ін.]. – К. : Парламентське видавництво, 2011. – 808 с.

69. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура (фрагменты) / Р. Мертон ; под общ. ред. В. В. Танчера ; пер. В. Костинской. – К. : Ин-т социол., 1996. – 112 с.

70. Мід Д. Г. Дух, самість і суспільство. З точки зору соціального біхевіоріста / Д. Г. Мід ; пер. з англ. Т. Корпало. – К. : Укр. Центр духовної культури, 2000. – 374 с.

71. Даль Р. О демократии / Р. Даль ; пер. с англ., А. С. Богдановского ; под ред. О. А. Алякринского. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 208 с.

72. Современная западная социология : словарь / состав. Ю. Н. Давидов [и др.]. – М. : Политиздат, 1990. – 432 с.

73. Easton D. Children and the Political System / D. Easton J. Dennis. – N.Y., 1969. – 184 p.

74. Almond G. The Civic Culture Revisited / G. Almond, S. Verba. – Boston, 1980. – 192 p.

75. Miliband D. The State in Capitalist Society / David Miliband. – L., 1969. – P. 163–168.

76. Parkin F. Middle-class Radicalism / Frank Parkin. – N. Y., 1968. – 215 p.

77. Ромм М. В. Социальная адаптация личности как объект философского анализа : автореф. дис. на соискание ученой степени докт. философ. наук : спец. 09.00.11 «Социальная философия» / Марк Валериевич Ромм. – Томск, 2003. – 43 с.

78. Карпьяк О. М. Політична адаптація: проблеми визначення в сучасній системі соціально-політичних знань [Електронний ресурс] / О. М. Карпьяк. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Grani/2012_3/25.pdf. – Назва з екрана.

79. Сурмин Ю. Методологические аспекты и проблемы информационной адаптации / Ю. Сурмин // Информоенергетичні технології адаптаційних процесів життєдіяльності на початку III тисячоліття : зб. наук. праць. – Київ, Кр.Ріг : КОЛО, 2001. – С. 33.

80. Макознак Е. А. Основные подходы в социологии к изучению понятия «Социальная адаптация» / Е. А. Макознак // Соціологічна наука і освіта в Україні : зб. наук. пр. – К. : МАУП. – 2003. – Вип. 2. – С. 96–106.

81. Дворцова Т. А. Политическая адаптация российской молодежи к трансформационному развитию : дис. ... канд. полит. наук : 23.00.02 / Татьяна Алексеевна Дворцова. – Ставрополь, 2005. – 201 с.

82. Москаленко А. Т. Смысл жизни и личность / А. Т. Москаленко, В. Ф. Сержантов. – Новосибирск : Наука, 1989. – 205 с.
83. Шпак Л. Л. Социокультурная адаптация в советском обществе. Философско-социологические проблемы / Лидия Леонидовна Шпак. – Красноярск : Изд-во Красноярского ун-та, 1991. – 232 с.
84. Дубінін В. В. Пошуки механізму взаємодії адаптації інтересів народу й інтересів політичної системи / В. В. Дубінін // Наука. Релігія. Суспільство. – 2003. – № 3. – С. 219–226.
85. Тихонович В. Соціальні інтереси в динаміці соціального простору / В. Тихонович // Український соціум. – 2010. – № 2. – С. 81–93.
86. Злобіна О. Особистість сьогодні: адаптація до суспільної нестабільності : монографія / О. Злобіна, В. Тихонович. – К. : ІС НАНУ, 1996. – 98 с.
87. Волович В. І. Адаптація соціальна / В. І. Волович // Соціологія : короткий енциклопедичний словник. – К. : Укр. Центр духовної культури, 1998. – 736 с.
88. Штомпка П. Социальное изменение как травма / П. Штомпка // Социс. – 2001. – № 1. – С. 6–16.
89. Лобанова А. С. Феномен соціальної мімікрії : монографія / А. С. Лобанова. – К. : Інститут соціології НАН України, 2004. – 300 с.
90. Якименко Ю. Україна у ХХІ столітті: виклики для політичної еліти / Ю. Якименко // Дзеркало тижня. – 2003. – 15 листопада.
91. Misztal В. А. Political transformation of authoritarian regimes / В. А. Misztal // Pol social. bull.-Wroclaw ets. – 1989. – № 2. – Р. 17–33.
92. Маркузе Г. Одномерный человек. Исследование идеологии Развитого Индустриального Общества / Г. Маркузе. – М. : АСТ, 2002. – 368 с.
93. Головаха Е. И. Трансформирующееся общество. Опыт социологического мониторинга в Украине / Е. И. Головаха. – К. : Институт социологии НАН Украины, 1996. – С. 8–9.
94. Малахова О. А. «Японское экономическое чудо» – прошлое или будущее? / О. А. Малахова // Проблемы современной экономики : материалы междунар. заоч. науч. конф. (г. Челябинск, декабрь 2011 г.). – Челябинск : Два комсомольца, 2011. – С. 61–64.
95. Ольшанский Д. В. Основы политической психологии / Д. В. Ольшанский. – Екатеринбург : Деловая книга, 2001. – 496 с.
96. Лобанова А. С. Поняттєвий апарат соціальної мімікрії: теоретико-методологічне обґрунтування / А. С. Лобанова // Нова парадигма. Альманах наукових праць. – Запоріжжя, 2003. – Вип. 30. – С. 213–222.

97. Лобанова А. С. Теоретико-методологічне обґрунтування засобів соціального мімікрювання / А. С. Лобанова // *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства* : зб. наук. праць. – Харків : Вид. центр ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2003. – С. 42–45.
98. Лобанова А. С. Емпірична фіксація проявів соціальної мімікрії в суспільстві: пошук методологічного підходу / А. С. Лобанова // *Перспективи* : науковий журнал. – 2003. – № 2–3 (22–23). – С. 27–32.
99. Лобанова А. С. Суб'єкти-носії соціальної мімікрії: визначення і загальна характеристика / А. С. Лобанова // *Нова парадигма* : Альманах наукових праць. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2004. – Вип. 36. – С. 181–188.
100. Лобанова А. С. Сущность и формализация социальной мимикрии в контексте синергетики / А. С. Лобанова // *Синергетика в современном мире* : сб. докл. межд. научной конф. – Белгород : БЕЛГСТАМ, 2000. – С. 197–201.
101. Лобанова А. С. Форми соціальної мімікрії за цільовим призначенням та способи їх реалізації в суспільному житті / А. С. Лобанова // *Український соціум* : науковий журнал. – 2003. – № 1 (2). – С. 46–53.
102. Фромм Э. Духовная сущность человека. Способность к добру и злу. Человек и его ценности / Э. Фромм. – М., 1988. – 566 с.
103. Большой англо-русский словарь : 2 т., ок. 160000 слов / под общ. рук. И. Р. Гальперина [и др.]. – М. : Рус. яз., 1987. – Т. I. А–М. – 1038 с.
104. Словарь иностранных слов. – 10-е изд., стереотип. – М. : Русский язык, 1983. – 608 с.
105. Біологічний словник / за ред. І. Г. Підопічної [та ін.]. – К. : Головна редакція української радянської енциклопедії академії наук Української РСР, 1974. – 551 с.
106. Словарь синонимов / под ред. А. П. Евгеньева. – Л. : Наука, 1975. – 648 с.
107. Мельник Я. Імітація в контексті формування політичного дискурсу: східноєвропейський контекст [Електронний ресурс] / Я. Мельник, Н. Криворучко. – Режим доступу : <http://www.mesoeurasia.org/archives/7941>. – Назва з екрана.
108. Корнієнко В. О. Технології визначення кількісного рівня репутації політика (політичної партії) / В. О. Корнієнко, С. Г. Денисюк, А. А. Шиян // *Моделювання процесів у політико-комунікативному просторі* : монографія. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2009. – С. 102–123.

109. Корнієнко В. О. Репутація як складова політичної комунікації / В. О. Корнієнко, С. Г. Денисюк // Політологічний вісник. – 2011. – Вип. 52. – С. 320–328.

110. Корнієнко В. О. Імідж політичного лідера: проблеми формування та практичної реалізації : монографія / В. О. Корнієнко, С. Г. Денисюк. – Вінниця : УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2009. – 145 с.

111. Октябрьский (1952 года) Пленум Центрального Комитета КПСС [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://myrt.ru/public/1568-oktyabrskij-1952-goda-plenum-centralnogo-komiteta.html>. – Название с экрана.

112. Конформізм у політиці [Електронний ресурс] // Словник з політології. – Режим доступу : http://slovník.com.ua/?grupa=3&id_sl=90. – Назва з екрана.

113. Соловйова А. С. Проблема конформізму як прояву прагнення особи до підкорення у зарубіжній політичній думці 30–70-х рр. ХХ століття [Електронний ресурс] / А. С. Соловйова. – Режим доступу : <http://www.br.com.ua/referats/Politologiya/61587-1.html>. – Назва з екрана.

114. Судас Л. Г. Научный этос как фактор выживания отечественной науки / Л. Г. Судас // Россия и современный мир. – 2002. – № 2. – С. 99–111.

115. Калошин В. Ф. Конформізм: сутність, причини, наслідки, шляхи подолання / В. Ф. Калошин // Практична психологія та соціальна робота. – 2007. – № 3. – С. 58–62.

116. Демьянков В. З. Политический дискурс как предмет политологической филологии / В. З. Демьянков // Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования. – М., 2002. – № 3. — С. 32–43.

117. Седов К. Ф. Языковая личность в аспекте психолингвистической конфликтологии [Электронный ресурс] / К. Ф. Седов. – Режим доступа : <http://www.dialog-21.ru/materials/archive.asp?id=7379&vol=6077&y=2002>(16 ноября 2009). – Название с экрана.

118. Муравьева Н. В. Язык конфликта / Н. В. Муравьева. – М. : Изд-во МЭИ, 2002. – 264 с.

119. Кашкин В. Б. Основы теории коммуникации: краткий курс / В. Б. Кашкин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : АСТ Восток–Запад, 2007. – 256 с.

120. Корнієнко В. О. Неправда як конструктивний параметр соціально-політичного ідеалу / В. О. Корнієнко // Людина і політика : Український соціально-гуманітарний журнал. – 2000. – № 4. – С. 45–51.

121. Панченко Н. Н. Ложь в коммуникации [Электронный ресурс] / Н. Н. Панченко. – Режим доступа : <http://www.communication.vspu.ru/panch.html>. (21 октября 2009). – Название с экрана.
122. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита / Е. Л. Доценко. – М. : ЧеРо, 1997. – 344 с.
123. Бебик В. Політична праксеологія в системі політичних наук / В. Бебик // Політологічний вісник. – 2009. – № 41. – С. 98–127.
124. Прикладні проблеми політичної психології [Електронний ресурс]. – Режим доступа : <http://uareferats.com/index.php/referat/details/20362>. – Назва з екрана.
125. Корнієнко В. О. Моделювання процесів у політико-комунікативному просторі : монографія / В. О. Корнієнко, С. Г. Денисюк, А. Шиян. – Вінниця : ВНТУ, 2010. – 209 с.
126. Балацкий Е. В. Мутация и мимикрия экономических институтов [Электронный ресурс] / Е. В. Балацкий. – Режим доступа : <http://kapital-rus.ru/articles/article/176728>. – Название с экрана.
127. Зуйковська А. А. Структурогенез політичної культури сучасного українського суспільства : дис. ... канд. політичних наук : 23.00.03 / Зуйковська Аліна Альбертівна ; Нац. ун-т «Києво-могилянська академія». – К., 2010. – 207 с.
128. Логунова М. М. Демократична політична культура – важливий чинник становлення громадянського суспільства / М. М. Логунова // Формування громадянського суспільства в Україні: стан, проблеми, перспективи. – К. : УАДУ, 2001. – С. 95–112.
129. Лісовий В. С. Поняття політичної культури. Політична культура українців / В. С. Лісовий // Феномен української культури: методологічні засади осмислення. – К. : Фенікс, 1996. – С. 239–259.
130. Лагутін А. В. Політична культура і компроміс інтересів та ідеалів / А. В. Лагутін // Вісник ЛДУ. – 1992. – Випуск 30. – С. 60–64.
131. Фукуяма Ф. The end history and the last man / Фукуяма Ф. – N. Y. : Avon Books, 1992. – 270 p.
132. Hallinan Manreen T. The Sociological Study of Social Change / T. Hallinan Manreen // American sociological review. – 1997. – V. 62. – P. 2–9.
133. Parenti M. Inventing Reality: The Politics of New Media / Parenti M. – 2nd edition. – N. Y. : St. Martin's Press, 1993. – 274 p.
134. Шляхтун П. П. Політологія (теорія та історія політичної науки) : підручник / П. П. Шляхтун. – К. : Либідь, 2002. – 576 с.

135. Фарукшин М. Х. Политическая культура общества / М. Х. Фарукшин // Социально-политические науки. – 1991. – № 4. – С. 12–20.

136. Нагорна Л. Політична культура / Л. Нагорна // Політична енциклопедія / редкол. : Ю. Левенець, Ю. Шаповал [та ін.]. – К. : Парламентське видавництво, 2011. – 808 с.

137. Кривошеїн В. Політична культура / В. Кривошеїн // Політологія : навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації / за наук. ред. д-ра політ. наук Н. М. Хоми. – Львів : Новий світ-2000, 2014. – 779 с.

138. Розумний М. М. Ідея і нація в інформаційну епоху : монографія / Розумний М. М. – Х. : Майдан, 2006. – 340 с.

139. Рудакевич О. М. Теоретико-методологічні засади дослідження національної політичної культури : дис. ... доктора політичних наук : 23.00.01 / Рудакевич Олег Михайлович ; Тернопільський нац. економічний ун-т. – Тернопіль, 2011. – 420 с.

140. Фільц О. До вивчення проблеми ментальності населення Галичини / О. Фільц, О. Невелюк // Генеза: Філософія. Історія. Політологія. – 1994. – № 1. – С. 231–235.

141. Киричук О. В. Ментальність: сутність, функції, генеза / О. В. Киричук // Ментальність. Духовність. Саморозвиток особистості : тези доповідей та матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. : у 4-х ч. – Київ–Луцьк, 1994. – Ч. 1. – С. 7–11.

142. Юрій М. Ф. Політологія [Електронний ресурс] : навчальний посібник / М. Ф. Юрій. – К. : Дакор, КНТ, 2006. – 416 с. – Режим доступу : <http://politics.ellib.org.ua/pages-1337.html>. – Назва з екрана.

143. Російські ЗМІ: армія України не готова воювати з Росією // Українська правда. – 2014. – 12 березня.

144. Украина за год продала вооружения почти на миллиард долларов: в основном «советского» и в Африку [Электронный ресурс] // Политическая кухня Украины. – 2011. – 18 июля. – Режим доступа : <http://www.polit-sovet.com/articles/issledovaniya/ukraina-prodala-vooruzheniya-na-krugluyu-summu-v-afriku-74.html>. – Название с экрана.

145. Перепадя О. Корупція в судах: а що за нею? / О. Перепадя // Українська правда. – 2011. – 6 квітня.

146. Україна валиться вниз в індексі корупції Transparency International [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.acrc.org.ua/ua/news-and-events/news/all/ukrayina-valitsya-vniz-v-indeksi-korupczii-transparency-international.html>. – Назва з екрана.

147. Човчинський П. Імітація й мімікрія [Електронний ресурс] / П. Човчинський // Zaxid.net. – 2011. – 24 грудня. – Режим доступу : http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?imitatsiya_u_mimikriya&objectId=1241806. – Назва з екрана.

148. Радзиховский Л. Имитация истории [Електронний ресурс] / Л. Радзиховский // Эхо Москвы. – Режим доступа : <http://www.echo.msk.ru/blog/radzihovski/823041-echo/>. – Название с экрана.

149. Дергачев В. «Чтобы сойти с ума – надо его иметь»: тенденции постсоветской имитации Реформации и Просвещения [Электронный ресурс] / В. Дергачев. – Режим доступа : <http://dergachev.ru/analit/3.html>. – Название с экрана.

150. Аверіна К. Навчити депутатів порядку й дисципліни [Електронний ресурс] / К. Аверіна // Народний депутат. – 2012. – № 5. – Режим доступу : <http://nardepjournal.com/article/2012/5/NAVChITI-DEPUTATIV-PORYaDKU-Y-DISCIPLINI>. – Назва з екрана.

151. Корнієнко В. О. Політичне лобіювання в Україні: теоретична підойма та практичні реалії / В. О. Корнієнко, С. П. Годний // Політичне життя : (загальнополітичний, навчальний, науковий, науково-популярний журнал). – 2016. – № 1. – С. 29–34.

152. Корнієнко В. О. Лобіювання як процес і чинник політичної комунікації / В. О. Корнієнко, С. П. Годний // Innovative solutions in modern science. – Dubai, 2016. – № 7(7). – С. 21–31.

153. Куликов А. Имитация протеста [Электронный ресурс] / А. Куликов. – Режим доступа : <http://www.pravda.ru/politics/parties/other/26-12-2011/1103255-imitation-0>. – Название с экрана.

154. Имитационная демократия [Электронный ресурс] // Википедия (свободная энциклопедия). – Режим доступа : <http://ru.wikipedia.org/wiki/>. – Название с экрана.

155. Незалежність країни на тлі й напередодні [Електронний ресурс] : опитування 10–15 серпня 2012 р. // Центр Розумкова. – Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=1005. – Назва з екрана.

156. Шульга М. Деструкція влади (замість післямови) / М. Шульга // Українське суспільство 1992–2008. Соціологічний моніторинг / за ред. д. е. н. В. Ворони, д. соц. н. М. Шульги. – К. : Інститут соціології НАН України, 2008. – С. 463–483.

157. Waclaw R. Imitacja demokracji / R. Waclaw // Gazeta wyborcza. – Mode of access : http://wyborcza.pl/1,86117,10337528,Imitacja_demokracji.html. – Title from the screen.

158. European values Study Survey, Ukraine. – Mode of access : <http://zacad.gesis.org/webview/>. – Title from the screen.

159. Симоненко: Конституція в Україні – це імітація демократії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.tochka.net/ua/52766-simonenko-konstitutsiya-v-ukraine-eto-imitatsiya-demokratii-video/>. – Назва з екрана.

160. Корнієнко В. О. Особливості, значення та умови реалізації діалогу в просторі політичних відносин / В. О. Корнієнко, А. В. Денисюк // Гілея : збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. – Київ : ВІРУАН, 2015. – Вип. 100. – С. 241–244.

161. Корнієнко В. О. Лобювання як форма політичного діалогу в українському суспільстві / В. О. Корнієнко, С. П. Годний // Innovative solutions in modern science. – Dubai, 2016. – № 5(5). – С. 39–46.

162. Що дасть підписання угоди про асоціацію України з Євросоюзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/politika/scho-dast-pidpisannya-ugodi-pro-asociaciyu-ukrayini-z-uevrosoyuzom-356568.html>. – Назва з екрана.

163. Самброс А. Смерть ідеологій? / А. Самброс // Українська правда. – 2010. – 17 вересня. – С. 4.

164. Миклашук І. М. Ідеологічні засади політичних партій України (за передвиборними документами 2006–2007рр.) / І. М. Миклашук // – Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 3(12) – С. 79–86.

165. Толстоухов А. Еко-майбутнє починається з «ЕКО+25 %» / А. Толстоухов // Дзеркало тижня. – 2006. – 28 січня–3 лютого. – С. 3.

166. Українці продовжують голосувати не за партії, а за відомі прізвища лідерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.razumkov.org.ua/ukr/expert.php?news_id=5027. – Назва з екрана.

167. Денисюк С. Г. «Персоніфікація» vs «репутація» у політичному контексті математичного моделювання виборчих переваг / С. Г. Денисюк, В. О. Корнієнко, А. В. Слободянюк // European Political And law Discourse. – 2016. – V. 3, № 2. – P. 165–171.

168. Зеленько Г. Партії не мають потреби в роботі з виборцями та розбудові організаційної структури [Електронний ресурс] / Г. Зеленько // Партійна система України до і після майдану: зміни, тенденції розвитку, суспільні запити : Інформаційно-аналітичні матеріали до Міжнародного круглого столу «Партійна система України на сучасному етапі: виклики, проблеми, суспільні очікування». – 16 вересня 2015 р. – С. 59–60.

169. Корнієнко В. О. Олігархономіка / В. О. Корнієнко // Сучасна політична лексика : енциклопед. словник-довідник / І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов [та ін.] ; за наук. редакцією Н. Хоми. – Львів : Новий Світ-2000, 2015. – С. 269.

170. Політологи вважають, що Партія регіонів імітує опозиційність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://news.liga.net/ua/news/politics/479309-pol-tologi-vvazhayut-shcho-part-ya-reg-on-v-m-tu-opozits-yn-st.htm>. – Назва з екрана.

171. Масловська О. М. Політико-культурологічні детермінанти функціонування політичної опозиції: світова та українська практика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата політичних наук : спец. 23.00.03 – «Політична культура та ідеологія» / Масловська Олена Миколаївна ; Нац. пед університет ім. М. П. Драгоманова. К., 2013. – 20 с.

172. Олещук П. Ліцензована опозиційність [Електронний ресурс] / Олещук П. // Кореспондент.net. – 2012. – 13 серпня. – Режим доступу : <http://blogs.korrespondent.net/celebrities/blog/oleshchuk3/a73275>. – Назва з екрана.

173. Кедик В. Симулякр вибора Тягнибока [Електронний ресурс] / В. Кедик // Українська правда. – 2013. – 7 лютого. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/rus/articles/2013/02/7/6983060/>. – Назва з екрана.

174. Синельникова Л. Н. Коммуникативные модели оппозиционного политического дискурса / Л. Н. Синельникова // Политическая лингвистика. – 2010. – № 1(31). – С. 34–38.

175. Юлія Мостова: Ми імітуємо реформи, що заведуть нас у глухий кут, в який уже зайшов світ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nv.ua/ukr/publications/julija-mostova-mi-imitujemo-reformi-shcho-majut-nas-privesti-do-togo-tupiku-v-jakij-prijshov-svit-292158.html>. – Назва з екрана.

176. Уменьшение количества налогов – имитация реформ – эксперт [Электронный ресурс] // Взгляд-онлайн. – 2014. – 11 августа. – Режим доступа : <http://vz.ua/news/37230-umenshenie-kolichestva-nalogov-imitatsiya-reform-ekspert>. – Название с экрана.

177. Almond V. The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations / V. Almond., S. Verba. – Princeton, New Jersey : University Press, 1963. – 392 p.

178. Inglehart R. Values Change The World [Electronic resource] / R. Inglehart. – 2008. – 16 p. – Access: <http://www.worldvaluessurvey>.

org/SebTest/wvs/articles/folder_published/article_base_110/files/WVSBrochure4.pdf.

179. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение / Э. Дюркгейм. – М. : Канон, 1995. – 352 с.

180. Як позбутися пострадянськості? [Електронний ресурс] : проект Інституту світової політики за підтримки Чорноморського фонду регіональної співпраці. – К., 2012. – 150 с. – Режим доступу : http://iwrp.org.ua/img/postsov_all_ukr.pdf. – Назва з екрана.

181. Корнієнко В. О. Моделювання фінансових механізмів лобювання в умовах «критичності» за кількістю депутатів у прийнятті рішень / В. О. Корнієнко, А. А. Шиян, С. Г. Денисюк // Політологічний вісник : зб. наукових праць. – Київ : ІНТАС, 2007. – Вип. 29. – С. 110–117.

182. Литвин отримував відсоток за кожен танк, що зайшов до України з Росії – інтерв'ю психоаналітика [Електронний ресурс] // Голос українського народу. – 2015. – 31 грудня. – Режим доступу : <http://org-golos.com/interviews/Litvin-poluchal-protsent-za-kazhdyu-tank-kotoryu-zashel-v-Ukrainu-iz-Rossii-intervyu-psikhoanalitika>. – Назва з екрана.

183. У влади немає єдності – усе обертається довкола «спроб один одного підставити, «спалити» і зігритися довкола цього полум'я». Думка Мустафи Найєма [Електронний ресурс] // Голос українського народу. – 2015. – 31 грудня. – Режим доступу : <http://org-golos.com/interviews/U-vlasti-net-edinstva-vse-vrashchaetsya-vokrug-popytok-drug-druga-podstavit-szhech-i-zagoraetsya-vokrug-etogo-plameni>. – Назва з екрана.

184. Литвин про плагіат: «На чужий роток не накинеш хустку» // Українська правда. – 2011. – 5 вересня.

185. Гриценко: Межигорье – это музей коррупции [Электронный ресурс] // ЛІГАБізнесІнформ. – 2012. – 4 февраля. – Режим доступа : http://news.liga.net/news/politics/601677-gritsenko_mezhigore_eto_muzeu_korruptsii.htm. – Название с экрана.

186. Корнієнко В. О. Олігархізація влади / В. О. Корнієнко // Сучасна політична лексика : енциклопед. словник-довідник / І. Я. Вдовичин, Л. Я. Угрин, Г. В. Шипунов [та ін.] ; за наук. редакцією Н. Хоми. – Львів : Новий Світ-2000, 2015. – С. 199.

187. Чернышов Р. Оранжевые генералы. Кто породил и убил Нашу Украину [Электронный ресурс] / Р. Чернышов // Лига. Новости. – 2013. – 6 марта. – Режим доступа : <http://news.liga.net/articles/politics/>

821976-oranzhevy_e_generaly_kto_porodil_i_ubil_nashu_ukrainu.htm/section1/. – Название с экрана.

188. Против вирусов политических предательств пока нет антибиотиков [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://pdv-info.ru/politika/protiv-virusov-politicheskix-predatelstv-poka-net-antibiotikov/>. – Название с экрана.

189. Ярошенко А. Цінність політична / А. Ярошенко // Політологія : навчальний енциклопедичний словник довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації / за наук. ред. д-ра політ. наук Н. М. Хоми. – Львів : Новий світ-2000, 2014. – 779 с.

190. Розенфельд Ю. М. Політологія [Електронний ресурс] : підручник / Ю. М. Розенфельд, Л. М. Герасіна, Н. П. Осипова [та ін.]. – Харків : Право, 2001. – Режим доступу : <http://radnuk.info/pidrychnuku/polit/271-rozenfeld.html>. – Назва з екрана.

191. Стенограма відеоконференції з Львом Гудковим, директором Левада-Центру (Росія) [Електронний ресурс] // Інститут світової політики. – 2012. – 27 червня. – Режим доступу : <http://iwp.org.ua/ukr/public/569.html>.

192. Онишків Ю. Королевська на білбордах, але не в серцях [Електронний ресурс] / Ю. Онишків // Kyiv Post. – 2012. – 2 квітня. – Режим доступу : <http://www.kyivpost.ua/politics/article/korolevska-skriz-ale-chidijde-vona-kudis-37146.html>. – Назва з екрана.

193. Абсентеизм [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://psyfactor.org/personal1.htm>. – Назва з екрана.

194. Популізм в українській політиці [Електронний ресурс] // Радіо Свобода. – 2010. – 12 серпня. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/content/article/2126311.html>. – Назва з екрана.

195. Побочій І. А. Політичний популізм і його місце в сучасному протистоянні політичних сил в Україні [Електронний ресурс] / І. А. Побочій. – Режим доступу : <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/71853/4-Pobochuj.pdf?sequence=1>. – Назва з екрана.

196. Романюк А. Політична доктрина популізму [Електронний ресурс] / А. Романюк. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvuu/PSF/2009_12/kaf1.pdf. – Назва з екрана.

197. Богуш Д. У віртуальному популізмі немає місця для національних інтересів [Електронний ресурс] / Д. Богуш. – Режим доступу : <http://dlg.dgd.com.ua/ru/project/page16675.html>. – Назва з екрана.

198. Дністровий А. Популізм і політична обіцянка / А. Дністровий // Українська правда. – 2012. – 7 вересня.

199. Романюк А. С. Історія політичних вчень: політичні доктрини ХХ–ХХІ ст. : навч. посіб. / А. С. Романюк. – К. : Знання, 2011. – 255 с.
200. «Украина – вперед!» Как я был на форуме партии Королевской [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://frankensstein.livejournal.com/286933.html>. – Название с экрана.
201. Жукова В. И. Общая и прикладная политология : учебное пособие / В. И. Жуков, Б. И. Краснов. – М. : МГСУ; Союз, 1997. – 992 с.
202. Головатий М. Ф. Політична психологія : підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. Ф. Головатий. – [2-ге вид.]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 400 с.
203. Горнова Д. Н. Становление идеи «единодержавной» власти как ценности политической культуры в литературе Киевской Руси [Электронный ресурс] / Д. Н. Горнова. – Режим доступа : <http://izvestia.asu.ru/2007/4-3/poli/TheNewsOfASU-2007-4-3-poli-03.pdf>. – Название с экрана.
204. Гурижина Е. О. Система ценностей как аспект политической культуры // Політична культура демократичного суспільства: стан і перспективи в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. 26–27 лютого 1998 р. – К. : Гнозис, 1998. – С. 24–27.
205. Саліженко О. Брехня, як інструмент влади / О. Саліженко // Українська правда. – 2008. – 25 грудня.
206. Мимикрия – способ или стратегия политической борьбы? [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://politclub.livejournal.com/5813639.html>. – Название с экрана.
207. Ганна Герман і політична брехня... [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lustration.org.ua/>. – Назва з екрана.
208. Шевченко Л. Як виконують обіцянки комуністи, блок Литвина та НУНС / Л. Шевченко // Українська правда. – 2009. – 14 вересня.
209. Виконання передвиборчих обіцянок [Електронний ресурс] // Молодіжна варта. – Режим доступу : http://mvarda.org.ua/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=34&Itemid=54. – Назва з екрана.
210. Грушин Б. А. Массовое сознание: Опыт определения и проблемы исследования / Б. А. Грушин. – М. : Политиздат, 1987. – 368 с.
211. Панасюк А. Ю. Имидж / А. Ю. Панасюк // Энциклопедический словарь. – М. : РИПОЛ-классик, 2007. – 768 с.
212. Бебик В. М. Політологія для політика і громадянина : монографія / В. М. Бебик. – К. : МАУП, 2003. – 424 с.

213. Бабкіна О. В. Політологія : навчальний посібник / О. В. Бабкіна, В. П. Горбатенко. – К. : ВЦ, 2006. – 568 с.

214. Денисюк С. Г. Імідж політичного лідера в контексті розвитку української політичної культури: особливості формування та механізми реалізації : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 / Світлана Георгіївна Денисюк ; Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. – К., 2007. – 209 с.

215. Єлісеєв В. Зовнішність політика повинна бути гармонійна з його внутрішнім світом [Електронний ресурс] / В. Єлісеєв. – 22.10.10. – Режим доступу : http://pohlyad.com/index.php?id=23&no_cache=1&tx_ttnews%5Bpointer%5D=7&tx_ttnews%5Btt_news%5D=3374&tx_ttnews%5BbackPid%5D=9&cHash=e2b37437f4. – Назва з екрана.

216. Имидж решает всё: мимика и жесты политиков [Электронный ресурс]. – 09.10.2009. – Режим доступа : <http://www.domik.net/novosti/imidzh-reshaet-vse-mimika-i-zhesty-politikov-n65094.html>. – Название с экрана.

217. Мацієвський Ю. «Помаранчева революція» крізь призму міждисциплінарних соціальних досліджень / Ю. Мацієвський // Політичний менеджмент. – 2005. – № 6. – С. 7–22.

218. Олещук П. Основы политической мимики [Электронный ресурс] / П. Олещук // Кореспондент.net. – 2010. – 7 декабря. – Режим доступа : <http://blogs.korrespondent.net/celebrities/blog/oleshchuk3/a29517>. – Название с экрана.

219. Кармазіна М. Демократи, соціалісти й «третя сила» у боротьбі за владу (1991–1994 рр.) / М. Кармазіна // Політичний менеджмент. – 2005. – № 6. – С. 49–57.

220. Кириченко М. Багатопартійність. Процес пішов, інша справа – куди / М. Кириченко // Віче. – 1993. – № 9. – С. 94–95.

221. Хоменко С. Программы партий: что кому болит, тот о том и говорит [Электронный ресурс] / С. Хоменко. – Режим доступа : <http://glavcom.ua/articles/7833.html>. – Название с экрана.

222. Бердинских К. Красная жара / К. Бердинских // Кореспондент. – 2012. – № 28(516) от 20 июля. – С. 15–16.

223. 20 % предложений Свободы идентичны Компартии [Электронный ресурс] // Цензор.Нет. – Режим доступа : http://censor.net.ua/news/215127/20_ili_bolee_predlojeniyi_svobody_identichny_programme_kompartii_ekspert. – Название с экрана.

224. Волга В. А. Закулисьє. Беседи с журналістом Іваном Бессмертним [Електронний ресурс] / В. А. Волга. – К., 2007. – <http://vvolga.at.ua/index/0-5>. – Назва з екрана.

225. Долженков О. Тіньовий аспект політичного процесу в Україні: феномен адміністративно-економічних кланів / О. Долженков // Людина і політика. – 2000. – № 2. – С. 2–6.

226. Сич О. Адміністративний ресурс у технологіях тіньової політики України / О. Сич // Визвольний шлях. – 2001. – № 11. – С. 28–40.

227. Курілло В. Конфіденційний партійний менеджмент у латентній політичній діяльності / В. Курілло // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – К., 2009. – Вип. 16. – С. 183–192.

228. Корнієнко В. Партійна ідеологія: система цінностей, або синдром «суспільної кататонії»? / В. Корнієнко, С. Денисюк., О. Буряченко // Гілея : збірник наукових праць / гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІРУАН, 2017. – Вип. 117. – С. 253–269.

229. Антемюк В. Д. Імідж політичної партії як відображення політичної свідомості сучасного українського суспільства : дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 / Віктор Дмитрович Антемюк ; Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова. – К., 2012. – 233 с.

230. Tenney A. A. Societal Evolution: A Study of the Evolutionary Basis of the Science of Society. By Albert Galloway Keller... / A. A. Tenney // Science, New Series. – V. 42. – No. 1084 (Oct. 8, 1915). – P. 498.

231. Донченко О. А. Архетипи соціального життя і політика: (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення) / О. А. Донченко, Ю. В. Романенко. – К. : Либідь, 2001. – 334 с.

232. Донченко Е. А. Социетальная психика / Е. А. Донченко. – К. : Наук. думка, 1994. – 208 с.

233. Московичи С. Машина, творящая богов / С. Московичи. – М. : Центр психологии и психотерапии, 1998. – С. 6–7.

234. Невпевненість у собі: як подолати? [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://megasite.in.ua/18549-nevpevnenist-u-sobi-yak-podolati-psihologichnijj-centr-chehov-dostoehvskijj.html>. – Назва з екрана.

235. Ващенко К. О. Політологія для вчителя [Електронний ресурс] : навч. посібник / К. О. Ващенко, В.О. Корнієнко. – Режим доступу : <http://posibnyku.vntu.edu.ua/politolog/2..htm>. – Назва з екрана.

236. Лобанова А. Мімікрійні поведінкові практики у системі державного управління : мотиваційна орієнтація [Електронний ресурс] / А. Лобанова. – Режим доступу : nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pubu. – Назва з екрана.

237. Огнесян А. Конвертируемая демократия / А. Огнесян // Международная жизнь. – 2011. – № 4. – С. 38–40.

238. Мокан В. Непрямый підкуп виборців: порушення чи псевдосенсація? / В. Мокан // Українська правда. – 2012. – 8 квітня.

239. Социальная глобалистика [Текст]: учеб. пособие: пер. с укр. В 3 т. Т. 1. Лекционный курс / Э. А. Афонин, В. Д. Бондаренко, Т. А. Бутырская [и др.]; под науч. ред. Э. А. Афолина [и др.]; Нац. акад. гос. упр. при Президенте Украины, Рос. акад. р. хоз-ва и гос. службы при Президенте Рос. Федерации (Воронеж. Фил.). – второй изд., Перераб. и доп. – М. : Освита Украины; Воронеж: Науч. кн., 2012. – 310 с.

240. Юрійчук Є. «Раціональний вибір» громадян України шляхом референдуму [Електронний ресурс] / Є. Юрійчук. – Режим доступу : http://www.cvk.gov.ua/visnyk/pdf/2007_3/visnik_st_15.pdf. – Назва з екрана.

241. ЛеДюк Л. Учасницька демократія: референдуми у теорії та на практиці / ЛеДюк Л. ; за ред. З. Гриценко ; пер. з англ. Руслан Ткачук. – Х. : Центр Освітніх Ініціатив, 2002. – 158 с.

242. Луценко Ю. Перемога людей у Революції Гідності є їхнім замовленням на нову Україну [Електронний ресурс] : Вступне слово Голови Партії «Блок Петра Порошенка» Юрія Луценка на другому етапі Десятого Позачергового з'їзду «Партії «Блок Петра Порошенка» 15 вересня 2014 р. – Режим доступу : <http://www.3republic.org.ua/ua/ideas/14130>. – Назва з екрана.

243. Звіт КВУ: «Стан політичних партій напередодні державного фінансування» [Електронний ресурс] // Комітет виборців України (Всеукраїнська громадська організація). – Режим доступу : <http://cvu.org.ua/nodes/view/type:news/slug>. – Назва з екрана.

244. Хомин І. Принципи міжпартійних взаємодій у суспільствах, що трансформуються: теоретико-методологічний аспект : дис. ... канд. політичних наук : 23.00.01 / Ірина Євгенівна Хомин. – Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. – Львів., 2016. – 202 с.

245. Реалізація Європейської політики сусідства у 2010 році : звіт про хід реалізації проекту в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/eu_uk_chronology/enp_report_2010_ukraine_uk.pdf. – Назва з екрана.

246. Тарас Кузьо: «Неорадянський президент Янукович повторює шлях, пройдений Щербицьким...» [Електронний ресурс] / Т. Кузьо // Високий замок. – 2012. – 2 жовтня. – Режим доступу : <http://www.wz.lviv.ua/ukraine/120397>. – Назва з екрана.

247. Булгак П. Криза опозиції / П. Булгак // Українська правда. – 2008. – 20 лютого.

248. Білінець М. Чому Україна падає в міжнародних рейтингах свободи слова? [Електронний ресурс] / М. Білінець. – Режим доступу : <http://iac.org.ua/chomu-ukrayina-padae-v-mizhnarodnih-reytingah-svobodi-slova/>. – Назва з екрана.

249. На виборах Ющенко буде технічним кандидатом Яценюка – Тимошенко // Главред. – 2009. – 16 червня.

250. Романюк А. Популізм і розвиток партійної системи в Україні / А. Романюк // Партійна система сучасної України: еволюція, тенденції та перспективи розвитку : матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Київ, 24–25 листопада 2011. – С. 242–258.

251. Програма кандидата у Президенти України Олега Ляшка «План Ляшка: Визволення України від окупантів. Порядок на своїй землі» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.cvk.ov.ua/pls/vp2014/wp001>. – Назва з екрана.

252. Лебідь Н. Люстрація. Спроба номер?.. [Електронний ресурс] / Н. Лебідь. – Режим доступу : <http://obozrevatel.com/politics/73986-lyustratsiya.-sprob-a-nomer.htm>. – Назва з екрана.

253. Суший Е. В. Детерминанты социально-политических изменений: опыт Украины (1991–2011) [Электронный ресурс] / Е. В. Суший. – Режим доступа : www.culturalnet.ru/main/getfile/1562. – Название с экрана.

254. Кашкин В. Б. Сопоставительные исследования дискурса [Электронный ресурс] / В. Б. Кашкин. – Режим доступа : <http://kachkine.narod.ru/Articles2006/KashkinVB2005ContrDiscTambov.htm>. – Название с экрана.

255. Синельникова Л. Н. Коммуникативные модели оппозиционного политического дискурса / Л. Н. Синельникова // Политическая лингвистика. – 2010. – № 1(31). – С. 34–38.

256. Корель Л. В. Социология адаптации: вопросы теории, методологии и методики / Л. В. Корель. – Новосибирск : Наука, 2005. – 424 с.

257. Шейгал Е. Семиотика политического дискурса : монография / Е. Шейгал. – М. : Гнозис, 2004. – 326 с.

258. Украина на 129-м месте во Всемирном индексе свободы слова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://censor.net.ua/news/324620/ukraina_na_129m_meste_vo_vsemirnom_indekse_svobody_slova_reportery_bez_granits. – Название с экрана.

259. Enabling Environment Index. Civicus (2013) [Electronic resource]. – Access mode : <http://civicus.org/downloads/2013EEI%20REPORT.pdf>.
260. Корнейко Т. Г. Основные подходы к изучению политического языка в современных политико-лингвистических исследованиях / Т. Г. Корнейко // Вестник Московского ун-та. – Сер. 12. : Политические науки. – 2003. – № 5. – С. 74–85 .
261. Луганский облсовет хочет привлечь Фарион к уголовной ответственности за «ублюдков и уродов» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.r-u.org.ua/politika/8666-news.html>. – Название с экрана.
262. Фарион: Как грамотно закошмарить здоровых людей [Электронный ресурс] // Polemika. – 2012. – 3 июля. – Режим доступа : <http://polemika.com.ua/news-91933.html>. – Название с экрана.
263. Шарій А. Спогади члена КПРС про колишню однопартійку Ірину Фаріон [Електронний ресурс] / А. Шарій. – Режим доступу : http://antivos.info/toczka_zogu/farion/. – Назва з екрана.
264. Половецкий С. «Те же яйца, но в профиль»: будущая фракция Арсения Яценюка в Киевсовете – происхождением из пришлого [Электронный ресурс] / С. Половецкий // Daily.ua. – 2011. – 23 марта. – Режим доступа : <http://daily.com.ua/articles/1/2011-03-135674.html>. – Название с экрана.
265. Н. Витренко: «Тимошенко – это «Гитлер в юбке»!» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ua-pravda.com/old/articles/portret/465.php>. – Название с экрана.
266. Ющенко сравнил Тимошенко с Гитлером [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ura-inform.com/ru/politics/2009/12/14/president>. – Название с экрана.
267. Крос К. Політична ефективність ЗМІ [Електронний ресурс] / К. Крос, Р. Гакет // Політичні комунікації та новинні засоби масової інформації у демократичних країнах: конкуруючі підходи. – Режим доступу : <http://www.socd.univ.kiev.ua/LIB/PUB/K/KROSS/4.htm>. – Назва з екрана.
268. Денисюк С. Г. Політична комунікація: ціннісні основи та механізми реалізації в умовах сучасного суспільного розвитку : дис. ... докт. політичних наук : 23.00.03 / Світлана Георгіївна Денисюк ; Національний педагогічний університет імені М. М. Драгоманова. – К., 2013. – 448 с.

269. Кузіна С. Кожен третій українець вірить у чесність ЗМІ в інтернеті [Електронний ресурс] / С. Кузіна. – Режим доступу : <http://www.bukovina.biz.ua/news/15474/>. – Назва з екрана.

270. Общие принципы работы журналиста в СМИ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.new-fact.ru/?p=1135>. – Название с экрана.

271. Печальный факт: в России нет журналистики [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://prazdnik-land.ru/news/mirovyie-povosti/2008/2/8/2785/>. – Название с экрана.

272. Костирев А. Г. Соціально-відповідальна модель функціонування засобів масової інформації як чинник суспільної злагоди в демократичному суспільстві / А. Г. Костирев // На шляху до суспільної злагоди. – К. : Український центр політичного менеджменту. – 2001. – С. 75–84.

273. Соловьёв А. И. Политический облик постсовременности: очевидность явления / А. И. Соловьёв // Общественные науки и современность. – 2001. – № 5. – С. 66–81.

274. Соколенко Н. Що ми здатні зробити для створення нашого інформаційного простору / Н. Соколенко // Українська правда. – 2013. – 10 квітня.

275. Политический диалог [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://mirslovari.com/content_pol/dialog-politicheskij-1159.html#ixzz2Qzbnegj2. – Название с экрана.

276. Гаджиев К. С. Введение в политическую науку / К. С. Гаджиев. – М. : Мысль, 1997. – 471 с.

277. Воронов І. О. Демократичний транзит: людський вимір політики / І. О. Воронов. – К. : Генеза, 2006. – 328 с.

278. Гдаль Б. Чи ми політично культурні? [Електронний ресурс] / Б. Гдаль. – Режим доступу : / www.Domivka.NET. – 2005. – 28.02. – Назва з екрана.

279. Вибори Президента України 2010 : програми кандидатів в Президенти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://president2010.info/ua/news>. – Назва з екрана.

280. Гуменний С. Жінка у парламенті – Людмила Станіславенко [Електронний ресурс] / С. Гуменний // 20 хвилин. – Режим доступу : <http://20minut.ua>. – Назва з екрана.

281. Рибаченко В. Політична репутація – дерева та тіні [Електронний ресурс] / В. Рибаченко // Час і події. – 2008. – 10 січня. – Режим

доступу : <http://www.chasipodii.net/issue/191/?vsid=b3cdfca42fc13c2f8030f67a5cfabc2f>. – Назва з екрана.

282. Гарань О. Політична мімікрія набуває хронічних форм / О. Гарань // Українська правда. – 2006. – 9 листопада.

283. Україна-2013: між виборами і перед вибором (аналітичні оцінки) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://razumkov.org.ua/upload/Ukraine-2013_ukr.pdf. – Назва з екрана .

284. Биченко А. 27 % киян готові брати участь у протестах, спрямованих на результат / А. Биченко // Газета по-українськи. – 2013. – 17 квітня. – С. 4.

285. Терно С. Світ критичного мислення: образ та мімікрія [Електронний ресурс] / С. Терно. – Режим доступу : http://sites.znu.edu.ua/interactiv.edu.lab/Statti_z2012/CTWorld.pdf. – Назва з екрана.

286. Lipman M. Critical thinking: What can it be? / Matthew Lipman. – Institute of Critical Thinking. Resource Publication, 1988. – Series 1. – № 1. – 12 p.

287. Ильенков Э. В. Философия и культура / Э. В. Ильенков. – М. : Политиздат, 1991. – 464 с.

288. Мелхорн Г. Гениями не рождаются: общество и способности человека : кн. для учителя / Г. Мелхорн, Х.-Г. Мелхорн. – М. : Просвещение, 1989. – 160с.

289. Ярмаченко М. Стимулювання інтелектуального розвитку – важлива теоретична проблема й практичне завдання / М. Ярмаченко // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 2. – С. 234–245.

290. Політична культура та проблеми громадянської освіти в Україні : методичний посібник / І. Жадан, С. Кисельов, О. Кисельова, С. Рябов. – К. : Тандем, 2004. – 80 с.

291. Рябов С. Громадянська культура та участь громадян / С. Рябов. – К. : Інститут громадянської освіти, 2007. – 19 с.

292. Опока Ю. Війна українських популізмів [Електронний ресурс] / Ю. Опока. – Режим доступу : http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?vivna_ukrayinskih_populizmiv&objectId=1282688. – Назва з екрана.

293. Stancato F. A. Tenure, Academic Freedom and the Teaching of Critical Thinking / F. A. Stancato // College Student Journal. September, 2000. – Mode of access : http://findarticles.com/p/articles/mi_m0FCR/is_3_34/ai_66760558/. – Title from the screen.

294. Тихомиров О. К. Поппер и психология / О. Тихомиров // Вопросы психологии. – 1995. – № 4. – С. 116–129.

295. Картунов О. В. Догматичне етнополітичне мислення [Електронний ресурс] / О. В. Картунов // Вступ до етнополітології : науково-навчальний посібник / О. В. Картунов. – К. – 1999. – 300 с. – Режим доступу : <http://politics.ellib.org.ua/pages-586.html>. – Назва з екрана.

296. Теплов Б. М. Избр. психол. труды. : в 2 т. Т. 1. : Способности и одаренность / Б. М. Теплов. – М. : Педагогика, 1985. – С. 15–41.

297. Торяник В. М. Взаємна політична відповідальність державної влади і громадянина в сучасній правовій державі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політичних наук : спец. 23.00.02 «Політичні інститути та процеси» / Торяник Володимир Миколайович; Дніпропетровський нац. ун-т, 2006. – 22 с.

298. Ложкин Г. Поняття відповідальності в історико-філософському та психологічному дискурсах / Г. Ложкін, О. Лазорко // Психологія і суспільство. – 2003. – № 4. – С. 61–74.

299. Кресіна І. О. Політична відповідальність: суть, ознаки, особливості / І. О. Кресіна, С. В. Балан. – К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2009. – 68 с.

300. Неприцька Т. І. Політична відповідальність в системі ціннісних орієнтацій української владної еліти : дис. ... кандидата політичних наук : 23.00.03 / Неприцька Тетяна Іванівна; Національний пед. університет ім. М. П. Драгоманова. – К., 2011. – 212 с.

301. Малкіна Г. М. Політична відповідальність у демократичному суспільстві (інституціональний аспект) : монографія / Г. М. Малкіна. – К. : Київський університет, 2010. – 326 с.

302. Інститут імпичменту: порівняльний політико-правовий аналіз : монографія / І. О. Кресіна, А. А. Коваленко, С. В. Балан. – К. : Юрид. думка, 2004. – 176 с.

303. Барабаш Ю. Г. Парламентский контроль в Украине: проблемы теории и практики : автореф. дис. на здобуття вчен. ступеня. канд. юрид. наук: спец. 12.00.02 «Конституційне право» / Барабаш Юрій Григорович ; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Х., 2004. – 20 с.

304. Нижник Н. Р. Відповідальність – інструмент управління / Н. Р. Нижник, В. Г. Плахотнюк // Віче. – 2001. – № 35. – С. 64–75.

305. Шаповал В. М. Конституція і виконавча влада : монографія / В. М. Шаповал. – К. : Юринком Інтер, 2004. – 80 с.

306. Бутирська Т. Державне будівництво: концептуальна трансформація : зб. наук. прац. НАДУ / Т. Бутирська ; за заг. ред. В. І. Лугово-го та В. М. Князева. – К. : НАДУ, 2005. – Вип. 2. – С. 21–29.

307. Рудич Ф. М. Політологія : підручник / Ф. М. Рудич. – К. : Либідь, 2005. – 480 с.

308. Третяк А. С. Партійна відповідальність як механізм реалізації політичної реформи в сучасній Україні / А. С. Третяк // Еліти і цивілізаційні процеси формування націй : збірник наукових праць / Національна Академія наук України ; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України ім. І. Ф. Кураса ; Українська академія політичних наук ; Інститут політичних наук. – К. : ЕксОБ, 2006. – 496 с.

309. Серебрянников В. Ответственность как принцип власти / В. Серебрянников // Социс. – 1999. – № 3. – С. 17–21.

310. Пірен М. Проблеми професійної відповідальності політико-владної еліти в Україні / М. Пірен // Соціальна психологія. – 2007. – № 3. – С. 29–35.

311. Хавронюк М. І. Дисциплінарні правопорушення і дисциплінарна відповідальність : навчальний посібник / М. І. Хавронюк. – К. : Атіка, 2003. – 240 с.

312. Експерти про парламент і парламентські вибори в Україні // Національна безпека і оборона. – 2012. – № 7–8 (136–137). – С. 12–17.

Наукове видання

**Корнієнко Валерій Олександрович
Бобрук Алла Миколаївна**

**ПОЛІТИЧНА МІМІКРІЯ:
ВИТОКИ, СМИСЛИ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ
В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

Монографія

Редактор С. Малішевська

Оригінал-макет підготовлено В. Корнієнком

Підписано до друку 13.09.2018 р.

Формат 29,7×42¼. Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman.

Друк різнографічний. Ум. др. арк. 10,63.

Наклад 300 (1-й запуск 1–75) пр. Зам № В2018-16

Вінницький національний технічний університет,

ІРВЦ ВНТУ,

21021, м. Вінниця, Хмельницьке шосе, 95,

ВНТУ, ГНК, к. 114.

Тел. (0432) 65-18-06.

press.vntu.edu.ua; *email*: kivc.vntu@gmail.com.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

серія ДК № 3516 від 01.07.2009 р.

Віддруковано ФОП Барановська Т. П.

21021, м. Вінниця, вул. Порики, 7.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

серія ДК № 4377 від 31.07.2012 р.

Замовити цю книгу <https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog/book/453>

Видавництво Вінницького національного технічного університету

<https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog>